

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра японської філології

Кваліфікаційна робота магістра з японської філології
на тему:

«ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ДОСЯГНЕННЯ
АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ МУРАКАМІ ХАРУКІ
«БЕЗБАРВНИЙ ЦКУРУ ТАДЗАКІ ТА РОКИ ЙОГО ПРОЦІ»»

Допущено до захисту
« ___ » _____ року

студентки групи МПяп 51-19
факультету сходознавства
освітньо-професійної програми
Галузевий переклад: японська мова,
англійська мова
за спеціальністю 035 Філологія
спеціалізацією 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно), перша –
японська

Концур Ганни Олександрівни

Завідувач кафедри
японської філології

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Кравець Катерина Петрівна

_____ Кравець К. П.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	5
1.1 Поняття перекладацької трансформації.....	5
1.2 Лексичні трансформації	8
1.3 Граматичні трансформації.....	21
Висновки до розділу I.....	25
РОЗДІЛ II. ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ МУРАКАМІ ХАРУКІ «БЕЗБАРВНИЙ ЦКУРУ ТАДЗАКІ ТА РОКИ ЙОГО ПРОЦІ».....	27
2.1. Додавання.....	27
2.2. Опущення.....	31
2.3 Смысловий розвиток.....	36
2.4 Генералізація.....	48
2.5 Конкретизація.....	52
Висновки до розділу II.....	60
РОЗДІЛ III. ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ РОМАНУ МУРАКАМІ ХАРУКІ «БЕЗБАРВНИЙ ЦКУРУ ТАДЗАКІ ТА РОКИ ЙОГО ПРОЦІ».....	61
3.1 Граматична заміна.....	61
3.2 Перестановки.....	68
Висновок до розділу III.....	72
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	76
要約.....	80

ВСТУП

Використання перекладацьких трансформацій допомагає передати ідею тексту оригіналу найбільш точно і лаконічно. З метою відтворити сенс та адекватно перекласти зміст з іншомовного тексту, перекладачі використовують різні трансформації, які змінюють саму структуру речення, проте зберігають повідомлення, яке хотів передати автор. Неможливим є вдаватися до буквалізму, оскільки переклад однозначно виконує соціальну роль. Під час перекладу виникає потреба у пошуку непрямих еквівалентів, тому що досить часто значення слів і словосполучень, які пропонуються у словнику, не передають того значення, яке було закладене самим автором.

Під терміном «трансформація» розуміється зміна однієї мовної форми в початковому тексті на іншу мовну форму в тексті перекладу, крім того, під мовною формою розуміється частина мови, поєднання слів або ж граматична конструкція. Наразі існує багато теорій і класифікацій перекладацьких трансформацій, які пропонують нам такі вчені як: Я.Й. Рецкер, Л.С. Бархударов, Л. К. Латишев, В.С. Виноградов, В.Н. Комісаров і т.д. Не зважаючи на різні підходи до класифікації, дослідники все ж виділяють спільними лексичні та граматичні трансформації, і, власне, їх поєднання, для здійснення адекватного перекладу. Дане дослідження присвячене більш детальному розгляду запропонованих вченими трансформацій та визначення їх ролі при перекладі.

Актуальність роботи зумовлена її спрямуванням на дослідження перекладацьких трансформацій як джерела досягнення адекватності перекладу у художньому тексті. Виявлення особливостей застосування перекладацьких трансформацій є необхідним для відтворення художнього тексту іншою мовою.

Метою є виявлення граматичних і лексичних трансформацій та особливостей їхнього застосування при перекладі.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- сформулювати теоретичні засади дослідження перекладацьких трансформацій;

- уточнити визначення перекладацької трансформації;
- виявити лексичні і граматичні перекладацькі трансформації при перекладі роману Мураками Харукі «Безбарвний Цкуру Тадзакі та роки його прощі»;
- схарактеризувати особливості використання перекладацьких;
- трансформацій при перекладі роману роман Мураками Харукі «Безбарвний Цкуру Тадзакі та роки його прощі»;
- простежити тенденції щодо домінування перекладацьких трансформацій при перекладі.

Об'єктом дослідження є трансформації при відтворенні художнього тексту;

Предметом є особливості застосування граматичних та лексичних трансформацій для досягнення адекватності перекладу;

Методами дослідження, що використовувалися в ході роботи, були: метод перекладацького аналізу тексту та метод зіставного і порівняльного аналізу для дослідження особливостей перекладацьких трансформацій; теоретичний аналіз наукової літератури з теми дослідження з метою відбору, систематизації та узагальнення проаналізованого матеріалу; описовий метод, завдяки якому було охарактеризовано теоретичні засади досліджень перекладацьких трансформацій). При визначенні еквівалентності перекладацького відтворення асоціативно-конотативного та когнітивного потенціалу першотвору застосовано семантичний аналіз та елементи компонентного аналізу.

Наукова новизна полягає в тому, що на прикладі перекладу українською мовою роману Мураками Харукі «Безбарвний Цкуру Тадзакі та роки його прощі» з метою з'ясування особливостей застосування перекладацьких трансформацій здійснено зіставний аналіз частоти застосування граматичних та лексичних трансформацій, обґрунтовано їх доцільність та надано практичні рекомендації щодо подальшого вдосконалення їх використання.

Практичне значення. У результаті вивчення предмету дослідження було одержано результати, які мають практичну цінність і можуть бути використані

як довідковий матеріал при вивченні теорії та практики перекладу, укладанні навчальних посібників та інших методичних матеріалів.

Матеріали дослідження: роман Муракамі Харукі «Безбарвний Цкуру Тадзакі та роки його прощі», а також його переклад, виконаний Орестою Забуранною.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів (теоретичної та практичної частини), підрозділів до них, висновків та списку використаних джерел, анотації японською мовою.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1 Поняття перекладацької трансформації

Під час перекладу зіставляються дві різні мови та культури. Текст не може бути перекладеним, якщо використовується лише його лінгвістична частина, тому що при цьому перекладач має обов'язок адекватно передати зміст повідомлення. Задля досягнення адекватності перекладу, є необхідність приділити увагу тому, що знаходиться за межами лінгвістичного, а саме: культурі, традиціям, особливостям, що притаманні автору і його оточенню, контексту, який був закладений з самого початку.

Проте, згідно з В.С. Виноградов, переклад у будь-якому разі починається з лінгвістичної частини, оскільки без неї, ми не зможемо перейти до наступного рівня [1, с. 18]. Як вже було зазначено, досить часто не є можливим скористатися значенням, яке надається нам у словнику, тому потрібно користуватися непрямими еквівалентами та трансформаціями.

Якщо звернутися до наукового визначення, що було запропоноване О.О. Селівановою, то воно буде звучати таким чином, що трансформацією є основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі.» [5, с. 460]. Сам термін «трансформація» існує чимало де і має багато значень. Проте, як і з будь-яким словом чи словосполученням, для того щоб надати визначення, потрібно розуміти, який сенс воно мало з самого початку.

Такі мовознавці, як: Л.С. Бархударов, О.Д. Швейцер, Я.Й. Рецкер, В.Н. Комісаров, Л.К. Латишев розуміють термін «трансформація» по-різному. Ось Я.Й. Рецкер вважає, що трансформації є засобом, за допомогою якого, є можливим розкрити значення іншомовного слова в контексті і знайти еквівалент, який не збігається зі словником [4, с. 58].

Найважливішим завданням перекладацьких трансформації є заміна та

перетворення оригінального тексту так, щоб зберігався сенс, який був закладений, зі зберіганням адекватності. Л.К. Латишев класифікує перекладацькі трансформації за характером відхилення від міжмовних відповідностей, і поділяє їх на [10, с. 78]:

- 1) морфологічні – заміна однієї категоріальної форми іншими або кількома;
- 2) синтаксичні – зміна синтаксичної функції слів і словосполучень;
- 3) стилістичні – зміна стилістичного забарвлення відрізка тексту;
- 4) семантичні – зміна не лише форми вираження змісту, але й самого змісту, за допомогою якого описана ситуація;
- 5) змішані – лексико-семантичні та синтаксично-морфологічні.

Проте, якщо звернутися до класифікації Я.Й. Рецкер, він виділяє лише два види: граматичні, до яких належать заміни частин мови або членів речення, та лексичні, що включають конкретизацію, генералізацію, диференціацію значень, компенсацію втрат, що виникають у процесі перекладу [10, с. 67].

Щодо Л.С. Бархударова – він розрізняє перекладацькі трансформації за формальними ознаками: перестановка, додавання, заміна, опущення [10, с. 118]. Хоча при цьому вчений натякає, що це лише умовна класифікація і що чіткого розділу як такого не має.

Згідно до досліджень, які пропонують нам А.М. Фітерман і Т.Р. Левицька, є три види класифікацій:

- 1) граматичні трансформації, до яких відносяться перестановки, опущення і додавання, перебудови та заміни пропозицій;
- 2) стилістичні трансформації, до яких належать такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види замін;
- 3) лексичні трансформації, які включають в себе заміну і додавання, конкретизацію і генералізацію понять. [12, с. 76]

О.Д. Швейцер розглядає такі групи трансформацій [13, с. 56]:

- 1) трансформації на компонентному рівні семантичної валентності у разі застосування різного роду заміन.
- 2) трансформації, що здійснюються на референціальному рівні, а саме: – конкретизація (або гіпонімічна трансформація);
 - генералізація (гіперонімічна трансформація);
 - заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація);
 - переклад за допомогою реметафорізації (синекдохічна трансформація); – метонімічні трансформації;
 - реметафорізації (заміни однієї метафори іншою);
 - деметафорізації (заміни метафори її антиподом – неметафорою);
 - комбінації вищезазначених трансформацій;
- 3) трансформації на стилістичному рівні: компресія і розширення.

Р.К. Міньяр-Білоручев розглядає три типи трансформацій: лексичні, граматичні, семантичні. [6, с. 156]

- 1) лексичні трансформації: прийоми генералізації і конкретизації;
- 2) граматичні трансформацій: прийоми пасивізації, заміна частин мови і членів речення, об'єднання речень або їх членування;
- 3) семантичні трансформації: синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад і прийом компенсації.

Цікавим домислом поділився науковець М.К. Гарбовський, тому що окрім перекладацьких трансформацій, він запропонував розгляд перекладацьких деформацій, які є також перетвореннями, однак пов'язані з певними перекладацькими втратами і стосуються насамперед форми мовленнєвого твору, хоч можливими, на його думку, є й семантичні деформуючі операції [10, с. 507].

Також на думку дослідника існують помилки, яких допускається перекладач навіть не усвідомлюючи цього. Причинами таких помилок можуть

бути недостатнє володіння мовою оригіналу, недостатній когнітивний досвід, недостатність знань про описувану у вихідному тексті дійсність, неуважне ставлення до системи смислів тексту оригіналу, нерозуміння авторської думки, невміння розрізняти особливості індивідуального стилю автора тощо [9, с. 415].

Але такий потрібний поділ перекладацьких перетворень ще більше ускладнює визначення трансформацій, адже межа між трансформаціями та деформаціями є не тільки нечіткою, а й недостатньо обґрунтованою, оскільки, з одного боку, дослідник обмежує деформації лише формою, з іншого, припускає можливість семантичних деформацій. [9, с. 450].

Розмежування трансформацій і помилок перекладу надає трансформаціям лише позитивний статус правильного вибору відповідників у перекладному тексті, але дуже важко віднайти критерії оцінки відповідності оригіналу й перекладу, зважаючи на наявність різних установок перекладу, різної мети перекладу, а також найголовніше – з огляду на те, що досягнення повної еквівалентності можливе лише в ідеалі. [10, с. 521].

Згідно з усім вище сказаним, стає зрозумілим, що існує досить велика кількість класифікацій та видів трансформацій, проте давайте розглянемо детальніше ті перекладацькі трансформації, які вважаються основними.

1.2 Лексичні трансформації

На семантичному рівні застосування лексичних трансформацій полягає в заміні лексичної одиниці мови оригіналу словом або словосполученням мови адресату. Я. Й. Рецкер виділяє 7 основних різновидів лексичних трансформацій [5, с. 21]:

1. Диференціацію значень
2. Конкретизацію значень
3. Генералізацію значень
4. Смысловий розвиток
5. Антонімічний переклад

6. Цілісна перебудова

7. Компенсація втрат у процесі перекладу

Відношення підпорядкованості понять має місце, коли об'єм одного поняття складає лише частину об'єму іншого поняття. Ця формально-логічна категорія є підґрунтям для трьох взаємопов'язаних прийомів лексичних трансформацій: диференціації та конкретизації значень у перекладі через звуження і генералізації значень через розширення понять. [6, с. 22]

Розповсюдженість прийомів диференціації та конкретизації в перекладі пояснюється численністю в англійській мові слів з широкою семантикою, для яких немає прямих відповідників у мові перекладу. [6, с. 23]

Прийоми диференціації і конкретизації супроводжують один одного, тому що вони мають дуже схожу сутність. Один без одного майже не існують, тому ці поняття можна розглядати разом.

Коли перекладається англійське слово *drink*, зазвичай неможливо уникнути його диференціації, яку, в свою чергу, не здійснити без конкретизації. [17, с. 23]

Так, при перекладі словосполучення «*and ordered a drink*» С. Моєма “*the bum*” словникові відповідники «напій», «алкогольний напій» виявляються неприйнятними. Неможливим є не застосувати прийом конкретизації, а саме, що був замовлений конкретний напій – віскі. «Віскі» є лише частиною поняття «алкогольні напої» – отже, тут наявне звуження поняття. [17, с. 23]

Не дивлячись на те, що було зазначено, що такі поняття як диференціація і конкретизація майже нероздільні поняття, диференціація можлива без конкретизації тоді, коли треба передати значення широкого абстрактного поняття без його уточнення в перекладі. Буде невиправданим конкретизувати те, що навмисно завуальовується в оригіналі.

Якщо вже вдаватись до визначень, то диференціація значень являє собою таку перекладацьку трансформацію, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що

підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу [5, с. 23]:

«It's important to try and see every aspect of another country so to understand its cultural fabric».

– Важливо спробувати і побачити кожен аспект іншої країни для того щоб розуміти її культурне життя.

Слово *fabric* має значення «тканина», хоча при перекладі використовується слово «життя», оскільки береться до уваги не словниковий відповідник, а контекстуальне значення слова.

Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики, наприклад [6, с. 24]:

«But at the foundation level, things are less straightforward, because different scholars hold different conceptions of the nature of the object».

– Проте на засадничому рівні проблеми менш зрозумілі, тому що різні вчені мають різні уявлення про природу цього об'єкту.

Нерідко конкретизація застосовується при перекладі англійського дієслова *to be*, що вживається в англійському мовленні значно частіше, ніж відповідне українське дієслово «бути» [5, с. 23]:

«The focus is on the description of the selection process itself».

– Тут увага зосереджується на опису самого процесу відбору.

«There are many points in the debates at which misunderstanding may be avoided».

– Можна знайти багато положень, що висловлюються під час дискусії, які дозволяють встановити порозуміння.

На відміну від диференціації, яка можлива і без конкретизації значення, остання завжди супроводжується диференціацією і неможлива без неї. [17, с. 26]

Як наприклад слово «meal» має значення як і «приймання їжі» так і просто «їжа». Проте якщо ми хочемо запитати: «Have you had your meal?», то дослівний переклад буде неможливим. Дивлячись на контекст, можна запитати: «Чи ти вже поснідав?» або ж «Ви вже вечеряли?».

Більш того, якщо фраза зустрічається в англійському романі або оповіданні, то знадобиться знання реальної обстановки (насамперед, соціальної), тому що для англійця із заможної буржуазної сім'ї час обіду майже співпадає з годинами вечері для робітничої сім'ї. [17, с. 27]

Іменник mount за словником Мюллера – «кінь під сідлом». [18, с. 278] Український словник дає ширше і конкретніше розкриття значення цього слова: кінь, мул, верблюд і т.д. (під седлом). І це цілком виправдано, тому що «Christ on his mount» – Христос на осяті.

У списку картин російського батального живопису, які виставлялися в Лондоні в 40-х роках, перекладач зіткнувся з такою назвою в каталозі: «Napoleon on his mount visiting the plague stricken in the streets of Jaffa».

Незнайомий з цим полотном перекладач, написав “Наполеон верхи на коні” і потрапив у халепу, бо Наполеон їхав на верблюді. [17, с. 30]

Наочним прикладом недиференційованого вживання слів з широкою семантикою може слугувати іменник «student», який в англійській мові використовується у значеннях: студент, учень, учений, той, хто щось досліджує, вивчає. Тут контекст диктує вибір перекладу. [18, с. 31]

Те, що є невід’ємною якістю професійного перекладача, це почуття міри й досконалого знання тексту. В процесі перекладу лексичних елементів перекладні відповідники можуть утворюватися за рахунок не тільки звуження значення англійських слів, а й розширення значення. Лексичною перекладацькою трансформацією, що при цьому використовується і що протилежна за напрямком трансформації конкретизації, є генералізація, внаслідок якої слово із вузьким значенням, що перекладається, замінюється у

перекладі на слово із ширшим значенням, нерідко, гіпонімом, наприклад [5, с. 24]:

«He was driving to Chicago».

– Він їхав у Чикаго.

«I had a terrible headache so I took an aspirin».

– В мене жахливо боліла голова, тому я випив ліки.

Трансформація генералізації звичайно використовується при перекладі загальнонародного та загально наукового (загальнотехнічного) шарів лексичного складу наукових і технічних текстів. Оскільки її застосування може призводити до певної втрати (точності) інформації, використовувати її слід обачно, тільки у тих випадках, коли вживання у перекладі словникового відповідника слова, що перекладається, може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу. [9, с. 25]

Необхідність генералізації при перекладі може бути викликана небезпекою спотворення смислу слова або словосполучення. Так, протягом тривалого часу англійський парламент обговорював законопроект про скасування смертної кари. Англійські газети називали його «No Hanging Bill». Законопроект про скасування повішення зрозуміли як заміну одного засобу смертного покарання іншим, наприклад, розстрілом. А йшлося про смертну кару взагалі. [17, с. 34]

Смисловий розвиток є таким прийомом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Іноді відхилення в перекладі від “букви” оригіналу необхідно для досягнення адекватності перекладу, оскільки в мовах оригіналу та перекладу можуть діяти різні мовленнєві норми та існувати різні традиції мовлення. [5, с. 26].

Наприклад:

«I was going outside for a walk».

– Я вийшов погуляти на вулицю.

«Only when quantum theory became available in the 1920s was it possible to understand more complicated problems».

– Лише коли в 1920-х роках було опрацьовано квантову теорію, стало можливим розуміння складніших проблем.

Можна стверджувати, що частини всі відомі нам частини мови діляться на три категорії: предмети, процеси й ознаки, то при перекладі спостерігається неймовірне розмаїття заміни як у середині кожної категорії, так і між різними категоріями. Щоб передати один і той самий зміст засобами іншої мови, часто не має значення, якою формою слова буде виражений цей зміст. Предмет може замінитися його ознакою, процес предметом, ознака предметом або процесом і т.д. Під процесом мається на увазі дія або стан. [17, с. 43]

Якщо взяти за приклад наведене нижче речення:

«The Liverpool by-election was an acid test for the Labour candidate».

Навряд чи можна перекласти як: «Додаткові вибори в Ліверпулі були випробуванням на кислотність для кандидата лейбористської партії».

Очевидно, процес слід замінити його атрибутом – «лакмусовим папірцем», згідно з нормою української мови. Цей смисловий розвиток – заміна процесу предметом протікає в межах категорії перехрещення: лакмусовий папірець є лише частиною тесту на кислотність, і сам процес випробування не покриває цілком можливостей використання лакмусового папірця. [17, с. 38]

Крайнім випадком такого способу перекладу, як семантичний розвиток, при перекладі слів і словосполучень є так званий "антонімічний" переклад, коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну (позитивна на негативну і навпаки), а зміст одиниці, що перекладається, залишається в основному подібним. [20, с. 26]:

По суті, термін «антонімічний переклад», який зустрічається в перекладознавчій літературі, є неточним, оскільки слово, що перекладається, не замінюється на антонім у мові перекладу, а змінює лише форму на протилежну, тоді як його зміст, значення залишається без особливих змін. Тому для

позначення означеного способу перекладу [11, с. 71]

В. Карабан використовує термін "формальна негативація", в якому підкреслюється саме зміна форми слова або словосполучення і не йдеться про антонімічність як таку, що пов'язана із зміною змісту на протилежний. [11, с. 75]

Означена трансформація представлена трьома видами [11, с. 71-73]:

1) негативація (слово або словосполучення без формально вираженої суфіксом або часткою заперечувальної семи замінюється в перекладі на слово з префіксом не- або словосполученням з часткою не, наприклад, to continue – не зупинятися, small – невеликий, to ignore – не помічати);

2) позитивація (слово або словосполучення з формально вираженою заперечувальною семою замінюється в перекладі на слово або словосполучення, яке не містить формально вираженого негативного компонента, наприклад, unabbreviated - повний, unabolished - такий, що залишається чинним, unallowed - заборонений, to disable - блокувати, закривати);

3) анулювання двох наявних у реченні негативних семантичних компонентів (наприклад, to not defuse - залишати із запальником (бомбу), not impossible – можливий, not disaggregative - цільний, to disappear nowhere - завжди залишатися).

В певних контекстах деякі англійські слова, що не мають у своєму складі заперечувальних морфем, але містять, як правило, заперечувальний семантичний компонент, можуть перекладатися подібними за значеннями словами з префіксом "не-" або сполученнями частки "не" з антонімічним відповідником слова, що перекладається, наприклад, to fail "не вдатися", to hate "не любити", to be ignorant "бути несвідомим (чогось)", avoidable "ненеминучий". Тому формальна негативація є одним з прийомів реалізації контекстуальної заміни, тобто такої лексичної заміни, що можлива лише в певному контексті. [12, с. 290-292]

Одними з таких слів, при перекладі яких найчастіше застосовується даний прийом, є дієслово to fail та похідний від нього іменник failure [12, с. 292-294]:

«Moreover, a gas chromatograph failed to detect the presence of organic molecules».

– Більше того, газовий хроматограф не зміг виявити присутність органічних молекул.

Прийом цілісної перебудови являє собою різновид семантичного розвитку, але у випадку цілісної перебудови до уваги беруться не елементи, а ціла форма (речення або навіть текст). [13, с 53] Особливо багато подібних прикладів серед висловів усного мовлення (welcome – ласкаво просимо, don't mention it – не має за що дякувати, well done – молодець, that'll do – достатньо, help yourself, please – пригोщайтесь, будь ласка)

Прийом семантичної компенсації виникає у першу чергу під час перекладу так званих культурних реалій країни мови детонату, аналогів яким не існує в країні мови перекладу. [13, с. 53]. Ретельний аналіз особливостей перекладу подібних явищ можна знайти в роботі болгарських перекладачів С. Влахова та С. Флоріна. Вони досліджують декілька різновидів реалій: географічні, етнографічні, міфологічні, суспільні та історичні. [14, с. 56]

Компенсація може мати семантичний або стилістичний характер. [14, с. 58] Розглянемо спочатку випадки смислової компенсації. Вона може бути локальною (місцевою) і тотальною (загальною). У п'єсі Голсуорсі «Втеча» неодноразово згадується реалія «Burbery» – непромокальний плащ, який випускався фірмою Бербері. У перекладі цю реалію, вельми характерну для Англії 20-х років, скрізь замінено «Макінтошем». Виключно вдала заміна, бо і ця реалія – англійська. Звичайно, така заміна була б неможливою, якщо б в оригіналі згадувалася фірма «Макінтош». [14, с. 60]

Так само слово «convict» перекладається як в'язень, коли його застосовує автор, говорячи про мешканців дартмурської в'язниці. Але коли засуджений на 5 років за неумисне вбивство полісмена відставний капітан Деннант утікає з в'язниці, перелякані обивателі, які переслідують його заради винагороди, називають його утеклий каторжник. Ця загальна компенсація цілком виправдана: лавочник, фермер, батраки й поліцейські, залякуючи один одного зустріччю з небезпечним, на їхню думку, злочинцем, навряд чи б стали називати

його “в’язнем”, хоч в оригіналі тільки a convict. [14, с. 62]

Коли автор навмисно наводить абсурдний набір слів, щоб підкреслити пародійність тексту, в перекладі може взагалі не існувати словникових відповідностей оригіналу. В таких випадках спрацьовує вже суцільна компенсація. А іноді практично викидається з перекладу репліка, і навіть ситуація в цілому, бо не для усіх реалій однієї культури існують хоча б віддалені відповідності. [14, с. 64]

Отже, характерною для будь-якого перекладу є часткова втрата інформації. Деякий обсяг її так чи інакше втрачається при перекладі. На жаль, це об’єктивне зло, яке усунути практично неможливо, попри усі зусилля професіоналів. [14, с. 65]

Крім видів трансформації за класифікацією Я. Й. Рецкера існують декілька інших типів лексичних змін під час перекладу, на які звертає увагу український дослідник В. Карабан. Серед них треба визначити транскодування, калькування, описовий переклад, а також додавання слова, вилучення слова, заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови та перестановка слова. [11, с. 20]

Транскодування – це такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу, наприклад: management - менеджмент, emitter - емітер, periscope - перископ, perforator - перфоратор, piperitone - піперитон. [11, с. 23]

Розрізняють чотири види транскодування:

1) транскрибування (коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови, наприклад, peak - пік, resistor - резистор);

2) транслітерування (слово вихідної мови передається по літерах, наприклад, marketing - маркетинг, ping-pong - пінг-понг, ort - орт);

3) змішане транскодування (переважне застосування транскрибування із елементами транслітерування, наприклад, overlock - оверлок, altimeter - альтиметр);

4) адаптивне транскодування (коли форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу, наприклад, middle - мідель, nipple - ніпель, occlusion - оклюзія, platform - платформа, pallet - палета). [11, с. 24 – 27].

При транскодуванні, як можна бачити, літерами мови може передаватися вся форма, або більша її частина, в такому випадку говорять про адаптивне транскодування). Іноді застосовується змішане транскодування, коли більша частина транскодованого слова відбиває його звучання в вихідній мові, але разом з тим передаються й деякі елементи його графічної форми. Зокрема, це досить часто застосовується у випадку передачі власних імен, наприклад: Mansell – Манселл (а не “Менселл”, як вимовляється це власне ім’я англійською мовою). [11, с. 28]

Калькування (дослівний або буквальный переклад) – це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником простого чи (частіше) складного слова (терміна) вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику, наприклад: ore yard - рудний двір, movable table - рухомий стіл, self-cooling - самоохолодження, line service - лінійна служба, toxic shock syndrome - токсичний шоківий синдром, Big Bang - Великий вибух, floating zero - плаваючий нуль. В цих прикладах українські відповідники англійських термінів утворені шляхом вибору першого словникового відповідника кожного з компонентів. [11, с. 30]

Калькування як прийом перекладу частіше застосовується при перекладі складних слів (термінів). Воно може застосовуватися також стосовно тільки одного з компонентів складного слова (терміна): charmed quark - зачарований кварк, slag yard - шлаковий двір. Досить часто калькування застосовується при перекладі до тих складних термінів, що утворені за допомогою поширених загальнонародних слів: worm shaft - черв'ячний вал, target search - пошук цілі, drafting table - креслярський стіл, self-loading - самозавантаження. [11, с. 32]

Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповіднику не порушує норми вживання і сполучуваності

слів в українській мові. [11, с. 33]

Описовий переклад – це такий прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення (терміна), наприклад: *maisonette* - квартира (помешкання) в двох рівнях (на двох поверхах), *rabbit* - газодифузійне розділення ізотопів з частковою рециркуляцією, *wail* - автомобіль з високими динамічними якостями. [11, с. 35]

До описового перекладу висуваються такі вимоги [11, с. 36]:

- 1) переклад повинний точно відбивати основний зміст позначеного неологізмом поняття;
- 2) опис не повинний бути надто докладним;
- 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною.

При застосуванні описового перекладу важливо слідкувати за тим, щоб словосполучення в мові перекладу точно і повно передавало всі основні ознаки поняття, позначеного словом оригіналу. Наприклад, термін *outscriber* має такі основні ознаки: вихід, записування та пристрій, а тому при перекладі описовим способом слід зберегти всі ці головні ознаки: *subscriber* - вихідний пристрій відтворення даних. [11, с. 38]

Перед застосуванням цього прийому перекладу неологізмів необхідно виконати попередню умову правильності перекладу неологізмів - переконатися, що в мові перекладу відсутній перекладний відповідник (зрозуміло, що перекладні словники ще не могли його зафіксувати, проте він може бути зафіксований, зокрема, у вже перекладеній нещодавно літературі), щоб не створювати термінологічні дублети в мові перекладу. [11, с. 39]

Для того, щоб правильно застосувати такий прийом перекладу, необхідно добре знати предметну сферу тексту, що перекладається, щоб правильно розкрити зміст позначеного неологізмом поняття.

У порівнянні з транскодуванням описовий переклад має ту перевагу, що завдяки ньому досягається більша прозорість змісту поняття, позначеного відповідником неологізму. Разом з тим, описовий переклад характеризується такими недоліками:

1) при його застосуванні можливо неточно або нечітко тлумачення змісту поняття, позначеного неологізмом;

2) описове словосполучення порушує таку вимогу до термінів, як стислість (а тому такі багатослівні терміни не мають дериваційного потенціалу, тобто, від них важко, якщо взагалі можливо, утворювати похідні терміни). [11, с. 39]

Розглядаючи трансформацію додавання слова, ми повинні зробити наступне застереження. Як відомо, перекладач не має права щось додавати від себе до змісту тексту, що перекладається. Всі смислові зміни, в тому числі додавання, повинні робитися за межами тексту перекладу – в зносках, посиланнях, коментарях, які знаходяться поза текстом, що перекладається. [11, с. 42]

Отже, трансформація додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), що перекладається, та/або дотримання мовленнєвих норм, що існують в культурі мови перекладу, [11, с. 43] наприклад:

«Stability and control are the major problems in devising such machines».

– Забезпечення стабільності роботи та надійності управління – ось головні проблеми в конструюванні таких машин.

«Non-members of the organization are invited to the conference as observers».

– Країни, що не є членами організації, запрошуються для участі в конференції в якості спостерігачів.

Говорячи про трансформацію опущення (вилучення) слова, слід також зробити застереження, яке вірне й для лексичної трансформації додавання. Перекладач від себе, тобто довільно, не може вилучати нічого із змісту тексту, що перекладається. Вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином

дублюються в оригіналі за нормами мови оригіналу або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої. [11, с. 46]

Для цього застосовується трансформація опущення (або ж вилучення) – виправдане з точки зору адекватності перекладу, в першу чергу норм мови перекладу, усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту [11, с. 49]:

«The proposal was rejected and repudiated».

– Цю пропозицію було відкинуто (вилучення одного із членів тавтологічної пари).

«This is an apt remark to make».

– Це не є влучне зауваження (вилучення означення).

«Mechanical engineers also design machine components».

– Інженери-механіки також проектують і розробляють деталі машин (заміна прикметника на іменник).

Отже, роблячи висновки, стає зрозумілим, що лексичні трансформації є важливим компонентом процесу перекладу, оскільки без них є майже неможливим адекватно передати саме те повідомлення, яке мав на увазі автор.

Особливо це стосується художніх творів, оскільки в них багато залежить від контексту. Як наприклад такі трансформації як диференціація, або ж смисловий розвиток стають необхідністю для перекладача, тому що художні твори наповнені образними виразами, які автор застосовує для певного впливу на читача.

Проте не тільки лексичні трансформації є важливим засобом для досягнення адекватності перекладу. Для того, щоб зберегти стилістичну та синтаксичну структуру речення так, щоб не спотворити сенс, вкладений у нього, застосовують граматичні трансформації.

1.3 Граматичні трансформації

Надаючи визначення граматичним трансформаціям, найважливішим фактором, що має бути зазначеним це те, що це один з прийомів перекладу, який передбачає заміну структури речення, словосполучення або слова зі збереженням семантичної інформації. [15, с. 78]

В. Н. Комісаров розглядає такі основні типи граматичних трансформацій: синтаксичні уподібнення (дослівний переклад); членування речень; об'єднання речень; граматичні заміни. [15, с. 156]

Синтаксичні уподібнення, а тобто – дослівний переклад, є прийомом перекладу, при якому синтаксична структура оригіналу перетворюється в аналогічну структуру мови перекладу. Даний прийом використовується у випадках, коли в мові оригіналу та мові перекладу існують паралельні синтаксичні структури. [15, с. 61]:

«I always remember his words».

– Я завжди пам'ятаю його слова.

Щодо ж членування речень, то цей спосіб перекладу є тим, при якому синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється в дві або більше предикативні структури мови перекладу. Дана трансформація приводить або до перетворення простого речення в складне, або до перетворення простих або складного речення в два або більше самостійних речення [15, с. 64]:

«The annual surveys of the Labour Government were not discussed with the workers at any stage, but only with the employers».

– Щорічні збори лейбористського правління не обговорювались серед робочих на жодному етапі.

«Вони обговорювались лише з підприємцями».

– В даному прикладі виділення останньої частини англійського висловлювання в окреме речення в перекладі дозволяє чітко виразити присутнє в оригіналі протиставлення. [15, с. 62]

Об'єднання речень – це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура в оригіналі перетворюється шляхом поєднання двох простих речень в одне складне [15, с. 64]:

«That was a long time ago. It seemed like fifty years ago».

– Це було давно – здавалося, що пройшло років п'ятдесят.

Граматичні заміни – це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця в оригіналі перетворюється в одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. [15, с. 67] Заміні може піддаватись граматична одиниця вихідної мови будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу. В англійській та українській мовах існують форми однини і множини, і, як правило, іменники в оригіналі та перекладі вживаються в тому ж самому числі, за виключенням випадків, коли формі однини в англійській мові відповідає форма множини в українській (money – гроші, ink – чорнила), або навпаки, множині в англійській мові відповідає форма однини в українській (struggles – боротьба, outskirts – окраїна). [15, с. 68] Але в певних умовах заміна форми числа в процесі перекладу може використовуватись як засіб створення оказіональної відповідності [15, с. 69]:

«We are searching for talent everywhere».

– Ми всюди шукаємо таланти.

Дуже поширеним видом граматичної заміни також є заміна частини мови:

«He is a poor swimmer».

– Він погано плаває.

Заміна членів речення призводить до перебудови його синтаксичної структури. Найсуттєвіша перебудова синтаксичної структури пов'язана з заміною головних членів речення, особливо підмета [15, с. 69]:

«The crash killed 20 people».

– В результаті аварії загинуло 20 людей.

Заміна типу речення призводить до синтаксичної перебудови, схожої за перетворенням на заміну при використанні трансформацій членування або об'єднання. В процесі перекладу складне речення може замінюватись простим [15, с. 70]:

«It was so dark that I could not see her».

– Я не міг бачити її в такій темряві

Або ж головне речення може замінюватись підрядним і навпаки:

«While I was eating my eggs, these two nuns with suitcases came in».

– Я їв яєчню, коли увійшли ці дві монахині з чемоданами.

Складнопідрядне речення може замінюватись складносурядним і навпаки [15, с. 70]:

«I didn't sleep too long, because I think it was only around ten o'clock when I woke up. I felt pretty hungry as soon as I had a cigarette».

– Спав я недовго, було годин десять, коли я прокинувся. Викурив сигарету і одразу відчув як я зголоднів.

Складне речення із сполучниковим зв'язком може замінюватись реченням з безсполучниковим і навпаки [15, с. 70]:

«It was as hot as hell and the windows were all steamy».

– Спека була пекельна, всі вікна запотіли.

«She and her younger sister used to go in and out a lot...»

– Вони з молодшою сестрою багато гуляли...

У даному реченні спостерігаємо заміну займенників *she and her* займенником Вони, що є виправданим та синтаксично правильним, оскільки цілком відповідає власне українській мові.

Перестановка як вид перекладацької трансформації – це заміна розташування мовних одиниць у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Вона може бути двох типів: інверсійною та частково інверсійною. [15, с. 75] Інверсійна перестановка відбувається, коли підмет та присудок міняються місцями в реченні перекладу, наприклад [15, с. 76]:

«Four-blade designs are the most common».

– Самими загальними є вентилятори з чотирма лопатками.

Часткова інверсійна перестановка передбачає збереження прямого порядку головних членів речення зі зміною місця розташування другорядних членів при перекладі. Наприклад [15, с. 77]:

«He was pacing the room swiftly, eagerly, with his head sunk upon his chest and his hands clasped behind him».

– Холмс, нахиливши голову й заклавши руки за спину, швидко й нетерпеливо походжав по кімнаті.

У перекладі обставину способу дії вжито після підмета, а не так, як в оригіналі – після присудка.

«I had seen little of Holmes lately».

– Останнім часом ми рідко бачилися з Холмсом.

Обставина часу в оригіналі знаходиться наприкінці речення, в перекладі – на початку.

Трансформацією, що має місце у перекладі художнього твору, який аналізується, та має зворотній характер відносно попередньої трансформації, є об'єднання речень. [15, с. 79] У цьому випадку структура речення оригіналу змінюється шляхом поєднання двох простих речень в одне, наприклад:

«Get out of the way. I'm going to leave».

– Відійди з дороги, я йду звідси.

Тобто граматичні трансформації є невід'ємною частиною процесу перекладу, оскільки кожна мова має свою синтаксичну будову, яка може вкрай відрізнятись від мови перекладу. Таким чином перекладач має чітко розуміти як і коли застосовувати ці трансформації, тому що існує велика вірогідність того, що сенс буде втрачено, або його взагалі буде неможливим передати, не використовуючи трансформації.

Висновки до розділу I

Переклад супроводжується низкою граматичних трансформацій, характерною рисою яких є їх цілеспрямованість на досягнення адекватності.

Важливим чинником, який впливає на вибір відповідника, є норми мови перекладу, що й визначають обсяг граматичних перетворень. Найголовніше завдання перекладача – досягти семантичної еквівалентності вихідного тексту і тексту перекладу. Для її досягнення потрібні різноманітні перекладацькі перетворення і трансформації, що стосуються граматичної структури повідомлення. Основна причина, що спонукає до застосування граматичних трансформацій, є зрозумілою, оскільки кожна мова відрізняється своєю структурою і не має ні однієї ідентичної, тому перекладач повинен це враховувати. Саме відмінності в структурах вихідного тексту і його перекладу змушують перекладача використовувати трансформації на різних рівнях мови (лексичному, граматичному тощо).

Можемо зробити висновки, що вчені розрізняють перекладацькі трансформації в залежності від рівнів мови, на яких вони відбуваються та типів вихідних одиниць, які перетворюються. Також що є важливим, майже кожна класифікація має свої спільні риси, а тому не має великої суперечливості між вченими та їх запропонованими класифікаціями. Ось як більшість дослідників вважають однією з класифікацій граматичну заміну, коли ж Я.Й. Рецкер виділяє заміни як підвид граматичних трансформацій, а Л.С. Бархударов вважає дану трансформацією самостійним прийомом. Такі вчені як А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька взагалі відносять заміни до лексичних трансформацій. І таких прикладів можна навести ще багато, оскільки переклад – творчий процес, а

перекладацькі трансформації спрямовані не лише на аналіз відношення між одиницями мов оригіналу та перекладу, а й на досягнення еквівалентності перекладу.

На нашу думку, класифікація, що була запропонована Я.Й. Рецкером, є найдоступнішою для розуміння і використання, тому що вона містить всього дві основні групи трансформацій, а саме: лексичні та граматичні, а вже до них належать різні підвиди, які й являються перекладацькими трансформаціями.

Проте у нашій роботі, до цієї класифікації є доцільним приєднати ще одну групу – синтаксичні трансформації, запропоновані В.Н. Комісаровим, з подальшим їх поділом на членування, об'єднання речень та заміна синтаксичного зв'язку, зважаючи на те, що синтаксичний рівень мови є досить об'ємним, а синтаксичні зміни є невід'ємною частиною процесу перекладу.

Також можна зробити висновок, про те що фахівці в галузі теорії перекладу досі не прийшли до спільної думки щодо самої суті поняття трансформації. Цим і пояснюється велика кількість класифікацій, запропонованих вченими, що відрізняються одна від одної.

Слід також зазначити, що, як правило, різного роду трансформації здійснюються одночасно, тобто, наприклад, перестановка супроводжується заміною, граматична трансформація зазвичай може супроводжуватися лексичною тощо. Переклад є складною справою саме через цей комплексний характер перекладацьких трансформацій, в тому числі й граматичних, вміле застосування яких роблять його адекватним.

Переклад будь-яких матеріалів на практиці виявляє низку проблем, під час вирішення яких перекладачеві нерідко доводиться застосовувати різні перекладацькі трансформації. Зважаючи на це, переклад, яким би адекватним він не був, завжди є трансформацією в широкому розумінні цього терміну.

Слід також зазначити, що розглянута тема є надзвичайно перспективною для подальших досліджень, оскільки перекладацькі трансформації є важливим засобом досягнення адекватності та еквівалентності перекладу і, відповідно, забезпечення міжкультурної комунікації.

РОЗДІЛ II. ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ МУРАКАМІ ХАРУКІ «БЕЗБАРВНИЙ ЦКУРУ ТАДЗАКІ ТА РОКИ ЙОГО ПРОЦІ»

2.1 Додавання

Одною з найпоширеніших перекладацьких трансформацій, які застосовують під час перекладу є додавання. Як вже було зазначено, дана трансформація застосовується таким чином, що перекладач додає певні лексичні елементи для того, щоб правильно передати сенс речення, яке перекладається, або ж для того, щоб дотриматися мовленнєвих норм, які існують в культурі мови перекладу, [29, с. 43].

Нами були виділені ось такі приклади:

しかし同時に、なぜ自分がその時期、それほどぎりぎりのところまで死に近づかなくてはならなかったのか、その理由もつくるには本当には理解できていない。

Але, правду кажучи, разом із тим Цкуру також не може збагнути до кінця причини, яка тоді змусила його впритул наблизитися до смерті. [26, с. 5]

Прямий переклад **しかし同時に** – «але в той самий час як», хоча при перекладі ми бачимо «але, правду кажучи, разом із тим», тобто була використана трансформація додавання слова.

具体的なきっかけはあったにせよ、死への憧憬がなぜそこまで強力な力を持ち、自分を**半年近く**包み込めたのだろうか？包み込む—そう、まさに的確な表現だ。

Навіть якщо і був конкретний привід, то чому бажання вмерти стало таким сильним, що огортало його впродовж майже півроку? Так, «огортало» — дуже влучно сказано. [26, с. 5]

半年近く – приблизно півроку – буде доцільним перекладом, проте ми бачимо слово «впродовж» при перекладі, що є трансформацією додавання, яке робить акцент на тривалості дії.

きっぱりと、妥協の余地もなく唐突に。

Отак несподівано і рішуче, без жодного натяку на можливість дійти згоди.
[26, с. 5]

Вираз **妥協の余地もなく** перекладався б дослівно – «без можливості на згоду». Для того, щоб логічним чином скомпонувати це речення, відбулося додавання, тому отримуємо: «без жодного натяку на можливість дійти згоди».

疎外と孤独は何百キロという長さのケーブルとなり、巨大なウインチがそれをきりきりと絞り上げた。

Якась гігантська катеринка нещадно тягла до нього кількасоткілометровими трубами самоту та відчуженість. [26, с. 7]

Оскільки в японській мові досить часто опускається підмет, перекладач застосовує трансформацію додавання, як наприклад в цьому реченні у нас з'явилося «до нього» при перекладі, хоча в оригіналі особа незазначена.

その音は樹間を吹き抜ける疾風のように、強度を変えながら切れ切れに彼の耳を刺した。

Змінюючи силу та інтенсивність, його вуха різав уривчастий шум, подібний на свист буревію, що гуляє між деревами. [26, с. 7]

Взагалі **音** має значення «звук» або «шум», хоча в перекладі в нас з'являється ознака до цього слова, якої нема в оригіналі. Можна вважати, що була задіяна трансформація додавання, яка була використана відштовхуючись від контексту, який йде далі:

音は樹間を吹き抜ける疾風のように – шум, який наче буревій дує між дерев.
До того ж в перекладі в нас з'являється «свист» буревію, що також відноситься до трансформації додавання.

五人は名古屋市の郊外にある公立高校で同じクラスに属していた。男が三人、女が二人。一年生の夏に、ボランティア活動がきっかけで友だちになり、学年が変わりクラスが分かれても、変わらず親密なグループであり続けた。

Усі п'ятеро ходили до одного класу державного ліцею у передмісті Нагої. Троє хлопців і двоє дівчат. У першому класі ліцею вони потоваришували завдяки участі у волонтерській діяльності, і хоча на початку кожного наступного навчального року класи переформовували, дружби школярі не полишали. [26, с. 9]

五人 – «п'ятеро людей», або ж просто «п'ятеро», але перекладач застосовує трансформацію додавання й пише «усі п'ятеро». Сказати просто «п'ятеро» було б дивним, оскільки ми вже знаємо про кого йде річ, та й дивно б це звучало, наче вирвано з контексту, коли ж слово «усі» дає нам зрозуміти, що ми все ще говоримо про друзів Тадзакі Цкуру.

課題のボランティア活動にはいくつか選択肢があり、学校の通常の授業についていけない小学生（多くは不登校児童だ）を集めたアフタースクールの手伝いをするというもの、そのひとつだった。

Річ у тім, що ліцеїстам запропонували на вибір кілька варіантів волонтерської діяльності. Одним із них була допомога учням початкової школи (багато з яких відмовлялося ходити до школи через психологічну травму) у надолуженні програми. [26, с. 10]

Одною з лексичних трансформацій у цьому реченні є додавання – не зважаючи на те, що у самому реченні вставних слів не має, переклад у нас починається з виразу «річ у тому». Також як вже було зазначено раніше, в японській мові часто опускається підмет, тому при перекладі в нас додається

слово «ліцеїсти», щоб зрозуміти, про кого йде мова. До того ж, 課題のボランティア活動にはいくつか**選択肢があり** означає – «на вибір є кілька варіантів волонтерської діяльності», хоча при перекладі відбувається прийом додавання у вигляді «запропонували». Таким чином, з неповного речення, яким воно було в оригіналі, в українському перекладі в нас з'являється підмет і новий присудок.

カソリック教会が**立ち上げたスクール**で、三十五人いる**クラスの中**でそのプログラムを選んだのは彼ら五人だけだった。

Для таких дітей католицька церква організувала позаурочну школу, і з тридцяти п'яти учнів класу їхнього ліцею цей варіант завдання на літо вибрали тільки вони п'ятеро. [26, с. 11]

В оригіналі ми не бачимо ніде виразу *そのような子供たちのために*, хоча при перекладі використано трансформацію додавання, де було уточнено, що саме «для таких дітей», католицька церква організувала позаурочну школу.

クラスの中 – «серед класу», «з класу», проте у даному виразі нічого не говориться про «ліцей», коли ж перекладач використовує трансформацію додавання і виходить «з класу...їхнього ліцею».

キャンプの作業の合間に、彼らは暇をみつけて率直に語り合い、お互いの考えや人となりを理解し合った。

Коли у таборі випадала вільна хвилина, п'ятеро ліцеїстів обмінювалися враженнями — і так знайшли одне в одному спільників. [26, с. 11]

Додавання було виражено словом «випадала», оскільки було б складно зберегти синтаксичну структуру речення такою самою, як вона була в оригіналі.

生来の負けず嫌いで、テニスの試合で負けると不機嫌になった。

І ще він страшенно не любив програвати. Після поразки у тенісному матчі завжди мав кепський настрій. [26, с. 11]

У даному реченні відбувається трансформація додавання займенника «він», оскільки в японській мові, як нами вже було зазначено, досить часто йде опущення підмета. Також не було зазначено те, що він «від народження» не любить програвати, як це було сказано в оригіналі – **生来**の負けず嫌い。

2.2 Опущення

Трансформація опущення застосовується у випадку, коли слова є лишніми, або може відбутися контекстуальне нагромадження, або ж з урахуванням синтаксичної структури мови перекладу воно може бути зайвим, або ж навіть порушувати норми мови. [20, с. 176]

彼は**その時期**を夢遊病者として、あるいは自分が死んでいることにまだ気づいていない死者として生きた。

Він жив, як лунатик або навіть мрець, котрий ще не усвідомив, що вже неживий. [26, с. 10]

У цьому реченні відбулася лексична трансформація вилучення слова, де **その時期** – в ту пору – було опущено, щоб уникнути нагромадження речення.

眠るべき時間が来ると、ウイスキーをまるで薬のように、小さなグラスに一杯だけ飲んだ。ありがたいことに**アルコールに強くなかったせい**で、少量のウイスキーが彼を簡単に眠りの世界に運んでくれた。

Коли наставала пора спати, то, наче ліки, наливав у невеликий келих віскі і випивав. На щастя, цього було цілком достатньо, аби перенести його у світ сну. [26, с. 15]

навчального року класи переформовували, дружби школярі не полишали. [26, с. 13]

公立高校 – «державна середня школа», в перекладі ж ми маємо «державний ліцей». Тобто відбулося опущення слова «середній», але за ним слідувала конкретизація – не просто «школа», а «ліцей».

あるいは（そういうことがいちばん多かったのだが）とくに場所を選ばず、みんなで額を寄せ合うようにしていつまでも話し込んだ。 Або ж (і так траплялося найчастіше) не вибирали якогось особливого місця, а, зібравшись, поринали у захопливі розмови. [26, с. 14]

Трансформація опущення відбулася зі словом **みんなで**- «всі», оскільки сенс від цього не втрачається.

決まったテーマを設けて話すわけではないが、話題が尽きることはなかった。

Ніхто ніколи наперед не визначав, про що дискутуватимуть, однак тем їм не бракувало ніколи. [26, с. 14]

Відбулося опущення слова **決まった** – вибрана, тому що вже далі по контексту йде знову слово, що означає «визначати», «визначати» – **設ける**, задля того, щоб не відбулося нагромадження, така трансформація є необхідною.

五人が出会ったのは偶然の成り行きだった。

А загалом їхня зустріч була випадковою. [26, с. 15]

Знову ж таки бачимо, як слово **五人** - «п'ятеро», стає «їх», що означає, використовується конкретизація, тому що річ все ще йде про друзів та Цкуру. **偶然** – вже означає слово «випадок», «випадковість», проте вираз **成り行き** – «хід подій», було вилучено, оскільки й без цього слова зрозуміло, про що йдеться на увазі, а перекладач таким чином уникає нагромадження лишнього.

五人は名古屋**市近郊**で開かれたサマー・キャンプに三日間参加し、**子供たち**とすっかり仲良くなった。

Згодом у передмісті організували літній триденний табір, де волонтери остаточно здружилися з підопічними дітьми. [26, с. 18]

名古屋市近郊 – передмістя Нагої, хоча при перекладі використану трансформацію опущення – «у передмісті», для того, щоб уникнути нагромадження, оскільки сама назва міста фігурувала вже багато разів.

キャンプの作業の合間に、彼らは暇をみつけて率直に語り合い、お互いの考えや人となりを理解し合った。

Коли у таборі випадала вільна хвилина, п'ятеро ліцеїстів обмінювалися враженнями — і так знайшли одне в одному спільників. [26, с. 19]

キャンプの作業の合間 – слово **作業** – «робота», «задача», було випущено, тому що з ним було б тяжко уникнути нагромадження інформації.

そして夏のキャンプが終わったとき、五人はそれぞれに「自分は今、正しい場所にいる、正しい仲間と結びついている」と感じた。 А коли табір закінчився, кожен із них відчув, що він є саме там, де має бути, і саме з тими, з ким треба. [26, с. 19]

夏のキャンプ – «літній табір», коли ж при перекладі залишається лише «табір», що означає відбулась трансформація опущення.

Також було опущено **五人**, тому що поруч з виразом **それぞれに** – «кожен по своєму», було б дуже важко уникнути спотворення синтаксичної структури речення та одночасно з цим адекватно передати сенс, закладений у речення.

その後も彼らは週末に、月におおよそ二度のペースでそのアフタースクールに行き、子供たちに勉強を教えたり、本を読んでやったり、一緒に運動をして遊んだりした。

Після табору друзі продовжували відвідувати дітей у вихідні: пояснювали їм матеріал навчальної програми, читали книжки, бавилися в різні ігри. [26, с. 20]

Речення **アフタースクール**に行き、子供たちに**勉強**を教えたり мали б перекладатись як: «йшли на позаурочну школу, пояснювали дітям заняття», хоча відбулося опущення, де частина **アフタースクール**に行き була вилучена.

そういう可能性は常に彼らの頭上に**小さな堅い傘雲**としてかかっていたはずだ。

Звісно, ймовірність цього постійно нависала над їхніми головами темною хмаринкою. [26, с. 22]

Відбувається трансформація опущення, слово **小さな** – маленький було вилучено, проте ми можемо зрозуміти, що хмара невелика завдяки використанню закінчення «ка» - хмаринка.

でも**実際**にはそんなことは起こらなかったし**起こりそう**な気配すら見えなかった。

Однак такого не трапилось, навіть натяку ніколи не було. [26, с. 23]

У цьому речення відбулась трансформація опущення, де **実際に** – «в реальності», «на практиці». Також відбулось опущення уточнення **起こりそう**на – «той, що може статися».

また多崎つくる一人を別にして、**他の四人はささやかな偶然**の共通点を持っていた。

名前に色が含まれていたことだ。

І ще цікаво, що,

окрім Цкуру Тадзакі, всі мали додаткову спільну особливість: їхні прізвища містили назви кольорів. [26, с. 24]

У цьому реченні відбулось опущення характеристик до слова **共通点**, де в оригіналі було зазначено, що це не просто «спільна особливість», а саме: **ささやかな偶然**, тобто «за невеликим збігом».

二人の男子の姓は**赤松**と**青海**で、**二人**の女子の姓は**白根**と**黒埜**だった。

Хлопців звали Акамацу та Оомі, а дівчат — Шіране та Куроно. [26, с. 24]

У даному реченні є опущення кількості хлопців і дівчат (**二人**), тому що і без цього по контексту зрозуміла про яку кількість йдеться мова.

2.3 Смысловий розвиток

Найскладнішою перекладацькою трансформацією вважається смысловий розвиток, оскільки перекладач має повністю розуміти культурологічні аспекти мови, а не тільки лінгвальні. Якщо бути точнішим, то смысловий розвиток використовується у випадку, коли перекладач має відійти від запропонованого

словником відповідника та віднайти адекватний переклад не тільки слова, але деколи й цілим словосполученням, або навіть уривкам твору, відштовхуючись від запропонованого контексту, заради збереження ідеї та посилу твору.

Нами були розглянуті такі приклади:

しかし同時に、なぜ自分がその時期、それほどぎりぎりのところまで死に近づかなくてはならなかったのか、その理由もつくるには**本当**には理解できていない。

Але, правду кажучи, разом із тим Цкуру також не може збагнути до кінця причини, яка тоді змусила його впритул наблизитися до смерті. [26, с. 10]

本当に ж перекладається як «дійсно», «справді», хоча перекладач використав смисловий розвиток, та й переклав це слово виразом «до кінця».

ぎりぎり може мати багато значень, такі як: останній, крайній, близький, **ぎりぎりまで** вже буде мати значення – до останнього моменту, до кінця, до крайньої межі. В оригіналі ми бачимо субстантивацію зі словом **ところ**, що не дає змін, тому остаточний варіант перекладу всієї фрази є: до крайньої межі. Перекладач ж використав смисловий розвиток для того, щоб зберегти сенс та адекватно передати повідомлення, що вам на увазі автор, використавши слово «впритул».

巨大な鯨に**吞まれ**、その腹の中で**生き延びた**聖書中の人物のように、つくるは死の胃袋に落ち、暗く淀んだ空洞の中で日付を持たぬ日々を送ったのだ。

Як, потрапивши у череву велетенського кита, животів у ньому персонаж зі Святого Письма, так само Цкуру провалився у нутро смерті і перебував у її темній застоянній порожнечі, втративши лік часу. [26, с. 7]

Можемо звернути увагу на переклад першої частини речення, де в нас **呑まれ** – перетворилось на «потрапляти», хоча його прямий переклад «ковтати». **生き延びた** – має значення «той, що вижив», коли перекладі ж використано слова «животіти», яке має значення «жити в тяжких умовах», що навіть краще передає сенс, оскільки той персонаж зі Святого Письма не тільки вижив, але й продовжував жити в середині черева кита.

日が昇ると目覚め、歯を磨き、手近にある服を身につけ、電車に乗って大学に行き、
クラスでノートを取った。

Зранку прокидався, чистив зуби, одягав те, що потрапляло під руку, сідав у міську електричку і їхав до університету, де конспектував у зошит лекції. [26, с. 12]

Правильним перекладом **日が昇ると目覚め** було б – Сонце вставало – він прокидався, хоча при перекладі фразу «сонце вставало» було замінено на «зранку», що можна вважати смисловим розвитком.

手近にある服 – одяг, який знаходиться поруч – було б дослівним перекладом, проте в нас з’являється смисловий розвиток, тому ця фраза трансформується у «те, що потрапляло під руку».

用事のない限り誰とも口をきかず、**一人暮らしの部屋**に戻ると床に座り、壁にもたれて死について、あるいは生の欠落について思いを巡らせた。 **Якщо** не було необхідності — ні з ким не розмовляв, а повернувшись до своєї порожньої кімнати, сідав на підлогу і, спершись до стіни, думав про смерть або про те, що йому бракує життя. [26, с. 12]

Єдиним перекладом **一人暮らし** – є жити одному, на самоті, проте коли з'являється **の**, **一人暮らし** має прийняти форму означення, тому застосовується смисловий розвиток, тоді перекладом, що найбільше підходить по контексту, є «порожній».

してそのような厳しい通告を受けなくてはならない理由は、何ひとつ説明してもらえなかった。

При цьому вони ніяк не пояснили, що ж зумовило таке суворе рішення. [26, с. 15]

Слово **通告** має переклад «повідомлення», «попередження», проте словники не надають варіант перекладу «рішення», що означає застосування смислового розвитку перекладачем.

疎外と孤独は何百キロという長さのケーブルとなり、巨大なウィンチがそれをきりきりと絞り上げた。

Якась гігантська катеринка нещадно тягла до нього кількасоткілометровими трубами самоту та відчуженість. [26, с. 10]

絞り上げる має такі варіанти перекладу як «стискати», «віджимати», хоча ні один з них не підходить по контексту, тому для передачі сенсу використовується диференціація, через те отримуємо варіант перекладу «тягти».

その音は樹間を吹き抜ける疾風のように、強度を変えながら切れ切れに彼の耳を刺した。

Змінюючи силу та інтенсивність, його вуха різав уривчастий шум, подібний на свист буревію, що гуляє між деревами...[26, с. 10]

Хоч вираз **吹き抜ける** означає «дути», «продувати наскрізь», перекладач використовує смисловий розвиток і обирає за більш влучний варіант «гуляє». Для реципієнта вираз «вітер гуляє» звучить знайомим та зрозумілим, тому комунікація не порушена.

五人は名古屋市の郊外にある**公立高校**で同じクラスに属していた。男が三人、女が二人。**一年生の夏**に、ボランティア活動がきっかけで友だちになり、**学年が変わり**クラスが分かれても、変わらず親密なグループであり続けた。

Усі п'ятеро ходили до одного класу державного ліцею у передмісті Нагої. Троє хлопців і двоє дівчат. У першому класі ліцею вони потоваришували завдяки участі у волонтерській діяльності, і хоча на початку кожного наступного навчального року класи переформовували, дружби школярі не полишали. [26, с. 13]

学年が変わり – «змінювалися шкільні роки», проте була виконана диференціація, де «змінюватися» перетворилося на «переформовувати», а також був виконаний смисловий розвиток у вигляді «на початку кожного року», для того, щоб читачу було легше зрозуміти, коли саме змінювалися ось ці класи.

属していた має такі значення згідно до словнику «належати», «відноситись», «входити в число», коли ж перекладач використав смисловий розвиток і використовує слово «ходити».

あるいは（そういうことがいちばん多かったのだが）とくに場所を選ばず、みんなで額を寄せ合うようにしていつまでも**話し込んだ**。

Або ж (і так траплялося найчастіше) не вибирали якогось особливого місця, а, зібравшись, поринали у захопливі розмови. [26, с. 14]

話し込む – має значення «заводити довгу розмову», але перекладач використовує прийом смислового розвитку, підбираючи відповідник слову, спираючись на контекст, з метою краще передати те, що мав на увазі автор, тому при перекладі маємо «поринати у захопливі розмови».

課題のボランティア活動にはいくつか**選択肢があり**、学校の通常の授業についていけない小学生（多くは不登校児童だ）を集めたアフタースクールの手伝いをするというもの、そのひとつだった。

Річ у тім, що ліцеїстам запропонували на вибір кілька варіантів волонтерської діяльності. Одним із них була допомога учням початкової школи (багато з яких відмовлялося ходити до школи через психологічну травму) у надолуженні програми. [26, с. 15]

Також величезний вираз **学校の通常の授業についていけない小学生を集めたアフタースクールの手伝い** – було перекладено, використовуючи смисловий розвиток, тому при перекладі вийшло «допомога учням початкової школи) у надолуженні програми». Де вираз **集めたアフタースクール** – зібрана група продовженого дня, було б явним нагромадженням.

カソリック教会が**立ち上げたスクール**で、三十五人いる**クラスの中でそのプログラム**を選んだのは彼ら五人だけだった。

Для таких дітей католицька церква організувала позаурочну школу, і з тридцяти п'яти учнів класу їхнього ліцею цей варіант завдання на літо вибрали тільки вони п'ятеро.

立ち上げる – «запускати (бізнес, комп'ютер)», проте перекладач використовує смисловий розвиток, тому при перекладі ми отримуємо «організувати», оскільки цей варіант краще підходить для розуміння.

希望を語り、抱えている問題を打ち明けた。

Звіряли свої мрії, ділилися наболілим. [26, с. 15]

語り – «розповідати», «виражати», проте перекладач застосовує прийом диференціації і підбирає найбільш точне за контекстом слово, тому при перекладі ми бачимо «звіряти».

Саме слово **打ち明ける** має багато різних значень: «відкривати», «признаватись», «вливати душу», проте ні одне з них не відповідає тому, що використав перекладач – «ділитись», тому що відповідно до контексту перекладач шукає найближче по значенню слово, не зважаючи на те, що такого варіанту не має у словниках.

Також слово **問題** – «проблема», «питання», «задача», не виражає того емоційного окрасу, що хотів нам передати автор, тому перекладач підбирає свій відповідник цьому слову «наболіле», що дає читачу краще розуміти повну картину.

自分は他の四人を必要とし、同時に他の四人に必要とされている—そういう調和の感覚があった。

Кожен із них потребував інших чотирьох і відчував, що й він їм потрібен, — ось таке відчуття гармонії панувало тоді між ними. [26, с. 16]

Використовуючи трансформацію смислового розвитку, слово **自分** – «сам»,

«я», «особисто» було замінено на «кожен з них». Якби перекладач не звернувся до цього прийому, то речення б не мало жодного сенсу, його неможливо було б перекласти.

それはたまたまもたらされた幸運な化学的融合に似ていた。

Це було схоже на злиття хімічних речовин, яке завдяки доленосній випадковості дало чудовий сплав. [26, с. 16]

Дослівно це речення мало б переклад: «Це було схоже на випадковий успішний хімічний синтез», хоча перекладач вирішив скористатися трансформацією додавання та смислового розвитку, щоб більш детально описати та пояснити читачеві, що ж мається на увазі.

Дані трансформації не несуть у собі нагромадження, оскільки вони тільки допомагають передати суть та заповнити ті пробіли, які б існували при більш буквальному перекладі.

До того ж, ми розглядаємо перекладацькі трансформації за прикладом художнього твору, тому задачею перекладача є не тільки адекватно донести смисл повідомлення, але й справити еквівалентне оригіналу враження на читача.

Таким чином, застосування перекладацьких трансформації в даному випадку є гарним прикладом того, як крім того, що сенс збережено та синтаксична частина речення є граматично цілісною, перекладач надає реченню емоційного окрасу

同じ材料を揃え、どれだけ周到に準備をしても、二度と同じ結果が生まれることはおそらくあるまい。

Наскільки ретельно не підбирай ті самі речовини, як не готуйся, вдруге такого результату навряд чи вдасться досягти. [26, с. 16]

Незважаючи на те, що слово **生まれる** має значення «народжуватися», використовувати його словниковий відповідник було б недоручним, беручи до уваги контекст, тому завдяки трансформації смислового розвитку, перекладач підібрав найгармонічніший варіант «досягати».

また**庭の草刈り**や、建物のペンキ塗りや、遊具の補修をしたりもした。

А ще стригли на подвір'ї траву, фарбували приміщення, лагодили іграшки.
[26, с. 18]

庭の草刈り має значення «стрижка подвір'я», крім того що відбулась граматична заміна, де ми отримали трансформацію у вигляді «стригти подвір'я», перекладач також застосував смисловий розвиток – стригти траву.

たとえばもし男女二人ずつがカップルを作れば、**一人がはみ出してしまうことになる**。

Якби раптом хлопці та дівчата утворили пари, то хтось один буде третім лишнім. [26, с. 19]

У даному реченні один вираз піддався як і граматичній, так і лексичній трансформації: **一人がはみ出してしまうことになる** – «один буде виділятися» було б дослівним перекладом, проте переклад використовує трансформацію смислового розвитку, де дієслово **はみ出す** стало словосполученням «третій лишній».

そういう可能性は常に彼らの頭上に**小さな堅い傘雲**としてかかっていたはずだ。

Звісно, ймовірність цього постійно нависала над їхніми головами темною хмаринкою. [26, с. 19]

Слово **堅い** взагалі не має значення «темний», навіть наближеного відповідника, запропонованого різними словниками, також не має, проте перекладач застосовує смисловий розвиток, щоб читачу було зрозумілим використання даного слова за контекстом.

両親はいわゆる団塊の世代で、父親は専門職に就いているか、あるいは一流企業に勤めていた。

Їхні батьки належали до покоління бебі-буму і працювали або за спеціальністю, або у великих престижних компаніях. [26, с. 20]

Була застосована трансформація смислового розвитку, оскільки **両親はいわゆる団塊の世代** перекладалось би «батьки були так названим поколінням бебі-буму», де при наданому перекладі в нас з'являється слово «належали».

家庭も少なくとも表面的には平穏で、離婚した両親はいなかったし、母親はおおむね家にいた。

У сім'ях панувала злагода, принаймні так видавалося, не було розлучених, матері не працювали, а займалися хатніми справами та вихованням дітей. [26, с. 20]

少なくとも表面的には – мало б переклад «принаймні на поверхні», хоча використовуючи смисловий розвиток, перекладач запропонував варіант «принаймні так видавалося» для того, щоб зменшити використання буквалізму.

母親はおおむね家にいた – «мати в основному були вдома», де при перекладі ми отримуємо «матері не працювали, а займалися хатніми справами та вихованням дітей», що означає використання смислового розвитку, де «бути

вдома» для жінки означало також низку хатніх справ, як: виховання дітей, догляд за будинком, а також означало, що вони не працюють.

二人の男子の姓は赤松と青海で、二人の女子の姓は白根と黒埜だった。

В даному випадку перекладач робить зноску, оскільки для українського читача взагалі не зрозуміло де ж прихований колір у цих прізвищах. Так як японська писемність складається з ієрогліф, а кожен ієрогліф має значення, то для японського реципієнта не є проблемою зрозуміти про які ж кольори йде мова. У нашому ж випадку, перекладач не може перекладати прізвище буквально, але якщо не пояснити у зносі, що означають ці прізвище, то головна тема усього художнього твору була б спотворена і не мала б сенсу для читача.

Ось як, Акамацу означає «червона сосна», де 赤 – червоний, Оомі — «синє море», де 青 – синій, Шіране — «білий корінь (коріння, природа)», де 白 – білий, Куроно — «чорне поле (природа, природність, елемент, неприрученість), де 黒 – чорний.

他のみんなは当然のここのようにすぐ、お互いを色で呼び合うようになった。「アカ」
「アオ」「シロ」「クロ」というよに。[26, с. 22]

Четверо інших, не домовляючись, почали кликати одне одного барвами: Червоний, Синій, Біла, Чорна.

Прислівник 当然 — «належним чином, піддався граматичній та лексичній трансформації. Завдяки трансформації смислового розвитку, його словниковий відповідник не було використано, а перекладено відштовхуючись від контексту, тому при перекладі ми бачимо вираз «не домовляючись».

Також було використано антонімічний переклад, де позитивне значення замінено негативацією.

До того ж, було перекладено їх прізвище, як це вже було представлено раніше, використовуючи кольори – червоний, синій і т.д., хоча в оригіналі вже використовується катакана, якою, як на нашу думку, наголосили саме на тому, що це їхні прізвиська.

もし**自分**が色のついた姓を持っていたらどんなによかったらうと、**つくる**は何度も真剣に思ったものだ。そうすればすべては完璧だったのに。

Хлопець безліч разів усерйоз розмірковував, як було би добре, якби у його прізвищі також містилася якась барва. Ех, тоді все було би просто ідеально... [26, с. 22]

При перекладі відбувалися лексичні трансформації, де **自分** – «сам», «я», замінено на «хлопець», що говорить нам про застосування смислового розвитку.

アカは**成績**が**図**抜けて**優秀**だった。

Червоний мав ясний розум і дуже добре вчився. [26, с. 23]

У даному реченні ми можемо спостерігати смисловий розвиток, оскільки дослівний переклад був би наступним: «Червоний мав надзвичайну успішність», хоча при перекладі ми маємо і уточнення про розум, і й про успішність в навчанні, що дає краще зрозуміти читачеві про що йде мова.

とくに身を入れて勉強をしているようにも見えないが、すべての科目でトップクラスだった。

У класі у нього були найвищі бали з усіх предметів, хоча не скидалося на те, щоби він просиджував за наукою більше, ніж інші. [26, с. 23]

Також було використано смисловий розвиток, де вираз:

とくに身を入れて勉強をしているようにも見えないが – «хоч і ніхто не бачив, що він наполегливо вчиться» було перекладено як «хоча не скидалося на те, щоби він просиджував за наукою більше, ніж інші».

でもそれを鼻に掛けるでもなく、一步後ろに引いて周囲に気を配るところがあった。
まるで自分の頭脳が優秀であることを恥じるみたいに。

Проте хлопець анітрохи не чванився, навпаки — завжди наголошував на досягненнях однокласників, наче йому було незручно за свій розум. [26, с. 23]

У даному реченні можемо бачити приклад цілковитої перебудови, де є фразеологізм – **鼻に掛ける**, який буквально означає «задирати носа», коли ж автор використовує варіант «не чванитися», тобто не пишатися.

Також дослівний переклад виразу: **一步後ろに引いて周囲に気を配るところがあった** – «робив крок назад, піклуючись про інших», був трансформований перекладачем, вдаючись до смислового розвитку, де «робити крок назад», стало «наголошувати на досягненнях однокласників», що краще показує нам ідею, яка була закладена автором твору.

2.4 Генералізація

Генералізація вихідного значення має місце в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вище заходів упорядкованості відповідної їй за змістом одиниці в мові перекладу і полягає в заміні приватного загальним, видового поняття родовим. Де в нашій роботі, були розглянуті такі приклади:

眠るべき時間が来ると、ウイスキーをまるで薬のように、小さなグラスに一杯だけ飲んだ。ありがたいことにアルコールに強くなかったせいで、少量のウイスキーが彼を簡単に眠りの世界に運んでくれた。

Коли наставала пора спати, то, наче ліки, наливав у невеликий келих віскі і випивав. На щастя, цього було цілком достатньо, аби перенести його у світ сну. [26, с. 13]

Відбулася генералізація, де **少量のウイスキー**, що означає – маленька порція віскі, було замінено при перекладі на «цього», оскільки завдяки контексту і без того зрозуміло про що йде мова.

多崎つくるがそれほど強く死に引き寄せられるようになった**きっかけ**ははっきりしている。

Те, що підштовхнуло Цкуру до такого сильного бажання вмерти, є очевидним. [26, с. 14]

Слово **きっかけ** – мотив, причина, було замінено на більш широке в значенні слово «те», тобто відбулась генералізація.

その四人から遠く離れていることで、**つくるの感じる痛み**は逆に誇張され、より切迫したものになった。

На великій віддалі біль, який відчував хлопець, навпаки, розростався і загострювався. [26, с. 10]

つくるの感じる痛み – «біль, який відчував Цкуру» при перекладі у нас трансформувалося у «біль, який відчував хлопець», що може свідчити про прийом генералізації.

奉仕活動の他にも、休日にみんなでハイキングに行ったり、テニスをしたり、知多半島まで泳ぎに行ったり、誰かの家に集まって一緒に試験勉強をしたりした。

Окрім цього, у вихідні вони ходили разом у гори, грали в теніс, плавали у затоці півострова Чіта біля Нагої, а бувало і так, що збиралися в когось удома, щоби підготуватися до іспитів. [26, с. 15]

Тепер навпаки перекладач застосовує генералізацію по відношенню до слова **活動**, так як тепер в оригіналі вже написано яка саме робота – **奉仕** – волонтерська, а при перекладі ми маємо заміну на слово «це».

А також **泳ぎに行ったり** було генералізовано до слова – плавати.

その後も彼らは週末に、月におおよそ二度のペースでそのアフタースクールに行って、子供たちに勉強を教えたり、本を読んでやったり、一緒に運動をして遊んだりした。

Після табору друзі продовжували відвідувати дітей у вихідні: пояснювали їм матеріал навчальної програми, читали книжки, бавилися в різні ігри. [26, с. 16]

У даному реченні можемо спостерігати використання генералізації. В оригіналі зазначено, що друзі продовжували проводити заняття не просто у вихідні після табору, а саме: «в місяць на вихідних приблизно два рази на тиждень після табору». Таким чином, автор уникає нагромадження інформації, що надається автором, проте надає ту частину інформації, яка необхідна реципієнту для повного розуміння повідомлення.

そういう活動が高校を卒業するまで二年半ほど続けられた。

І не припиняли цього робити до закінчення ліцею — усі два з половиною роки. [26, с. 16]

Перекладачем була використана трансформація генералізації, де слово – **活動** – «активність», «робота» було перекладено як «цього».

ただ男が三人、女が二人という構成は、最初から**いづらか緊張の要素**を含んでいたかもしれない。

Можливо, попервах якесь напруження відчувалося через те, що у їхньому товаристві було троє хлопців та двоє дівчат. [26, с. 17]

いづらか緊張の要素 має не просто значення «якесь напруження», як це було зазначено при перекладі, а саме «небагато», «мало», тому можемо допустити, що відбулась генералізація.

そういう可能性は常に彼らの頭上に**小さな堅い傘雲**としてかかっていたはずだ。

Звісно, ймовірність цього постійно нависала над їхніми головами темною хмаринкою. [26, с. 17]

Взагалі **傘雲** має переклад «лентикулярна хмара», проте перекладач застосовує генералізацію та залишає лише значення «хмара».

子供の教育には**出費**を惜しまない。

На освіту дітей грошей ніколи не шкодували. [26, с. 20]

出費 – «витрати», було замінено на «гроші», що можна назвати прийомом генералізації, оскільки слово «гроші» має більш широке значення, ніж конкретно «витрати».

また多崎つくる一人を別にして、**他の四人**はささやかな偶然の共通点を持っていた。

名前に色が含まれていたことだ。

I ще цікаво, що, окрім Цкуру Тадзакі, всі мали додаткову спільну особливість: їхні прізвища містили назви кольорів. [26, с. 22]

Також вираз **他の四人**, тобто «інші четверо», було генералізовано до «всі».

ただ小柄な人に（アカの身長は最後まで百六十センチを超えなかった）、いったんこうと決めたら、たとえそれが些細なことであっても簡単には譲らない傾向があった。

I, як притаманно невисоким людям (до закінчення ліцею його зріст не перевищував 160 сантиметрів), коли вже собі щось вбив в голову, нехай це і дрібниця, то від свого легко не відступить. [26, с. 23]

У даному реченні можна спостерігати приклади і конкретизації, і генералізації, де **アカの身長** – «зріст Червоного» було генералізовано до «його зріст», а вираз **最後まで** – «до останнього» було конкретизовано до «до закінчення ліцею».

2.5 Конкретизація

Конкретизація використовується у випадку, коли ми хочемо замінити слово, яке має у вихідній мові більш широке значення, вузким значенням при перекладі.

Нами були розглянуті ось такі приклади:

もし見たとしても、それらは浮かぶ端から、手がかりのないつるりとした意識の斜面を虚無の領域に向けて滑り落ちていった。

Навіть якщо і були якісь сновидіння, то, ледь з'явившись, вони одразу скочувалися гладесеньким схилом непевної свідомості і падали у небуття. [26, с. 8]

Дослівним перекладом виразу **もし見たとしても** – «навіть якби бачив...», хоча при перекладі ми бачимо вже конкретизацію у вигляді додаткового слова «сновидіння».

五人は名古屋市の郊外にある**公立高校**で同じクラスに属していた。男が三人、女が二人。**一年生の夏**に、ボランティア活動がきっかけで友だちになり、**学年が変わり**クラスが分かれても、変わらず親密なグループであり続けた。

Усі п'ятеро ходили до одного класу державного ліцею у передмісті Нагої. Троє хлопців і двоє дівчат. У першому класі ліцею вони потоваришували завдяки участі у волонтерській діяльності, і хоча на початку кожного наступного навчального року класи переформовували, дружби школярі не полишали. [26, с. 17]

公立高校 – «державна середня школа», в перекладі ж ми маємо «державний ліцей». Тобто відбулося опущення слова «середній», але за ним слідувала конкретизація – не просто «школа», а «ліцей».

五人は名古屋市の郊外にある**公立高校**で同じクラスに属していた。男が三人、女が二人。**一年生の夏**に、ボランティア活動がきっかけで友だちになり、**学年が変わり**クラスが分かれても、変わらず親密なグループであり続けた。

Усі п'ятеро ходили до одного класу державного ліцею у передмісті Нагої. Троє хлопців і двоє дівчат. У першому класі ліцею вони потоваришували завдяки участі у волонтерській діяльності, і хоча на початку кожного наступного

навчального року класи переформовували, дружби школярі не полишали. [26, с. 15]

Прямим перекладом **一年生の夏に** було б «літом першого класу», хоча якщо звернути увагу на запропонований переклад, то можемо помітити, що «літо» було опущене, а ось конкретизація «перший клас» чого? – ліцею, відбулась.

その活動は学校から与えられた夏休みの社会科の課題だったが、所定の期間が終わっても、グループは自分たちの意思自発的に活動を続けた。

Волонтерська робота була завданням з основ суспільства на літні канікули, однак після закінчення визначеного терміну ліцеїсти із власної волі вирішили займатися нею далі. [26, с. 17]

Якщо до цього в нас було зазначено, що робота саме волонтерська – ボランティア活動, то наразі автор вже просто зазначає **その活動** – «ця робота», коли ж перекладач використовує конкретизацію і знову ж нам уточнює, що це «волонтерська робота».

グループ – перекладається як «група», проте при перекладі його було конкретизовано до слова «ліцеїсти», щоб дати зрозуміти, що ми все ще говоримо про Цкуру та його друзів.

奉仕活動の他にも、休日にみんなでハイキングに行ったり、テニスをしたり、知多半島まで泳ぎに行ったり、誰かの家に集まって一緒に試験勉強をしたりした。

Окрім цього, у вихідні вони ходили разом у гори, грали в теніс, плавали у затоці півострова Чіта біля Нагої, а бувало і так, що збиралися в когось удома, щоби підготуватися до іспитів. [26, с. 18]

知多半島まで泳ぎに行ったり- ходили плавати до півострова Чіта – було б дослівним перекладом, проте в нас є конкретизація у вигляді слова «затока», а також те, що перекладач вказує де саме це знаходиться – біля Нагої.

課題のボランティア活動にはいくつか**選択肢があり**、学校の通常の授業についていけない小学生（多くは不登校児童だ）を集めたアフタースクールの手伝いをするというのも、そのひとつだった。

Річ у тім, що ліцеїстам запропонували на вибір кілька варіантів волонтерської діяльності. Одним із них була допомога учням початкової школи (багато з яких відмовлялося ходити до школи через психологічну травму) у надолуженні програми. [26, с. 18]

不登校児童 – «дитина, яка відмовляється ходити в школу», проте перекладач застосовує прийом конкретизації, де вказується ще й причина – через психологічну травму.

カソリック教会が**立ち上げたスクール**で、三十五人いる**クラスの中**でその**プログラム**を選んだのは彼ら五人だけだった。

Для таких дітей католицька церква організувала позаурочну школу, і з тридцяти п'яти учнів класу їхнього ліцею цей варіант завдання на літо вибрали тільки вони п'ятеро. [26, с. 16]

Говорячи про «позаурочну», в оригіналі також ніде цього не конкретизовано, хоча перекладач розуміла, що згідно з минулого контексту, річ йде саме про групу продовженого дня – **アフタースクール**. Таким чином, в даному реченні, звичайне слово **スクール** – школа, піддалося конкретизації і стало «позаурочною школою».

プログラム – «програма», піддалося конкретизації і перетворилося на «завдання на літо», оскільки саме таке значення цього слово малось на увазі автором.

五人は名古屋**市近郊**で開かれたサマー・キャンプに三日間参加し、**子供たち**とすっかり仲良くなった。

Згодом у передмісті організували літній триденний табір, де волонтери остаточно здружилися з підопічними дітьми. [26, с. 16]

Також слово **五人** знову піддається трансформації конкретизації і стає словом «волонтери».

子供たち – «діти», але перекладач конкретизує для того, щоб дати зрозуміти про яких дітей йде мова, тому при перекладі отримуємо «підопічні діти».

同じ材料を揃え、どれだけ周到に準備をしても、二度と**同じ結果**が生まれることはおそらくあるまい。

Наскільки ретельно не підбирай ті самі речовини, як не готуйся, вдруге такого результату навряд чи вдасться досягти.

Дослівним перекладом **同じ結果** буде «однаковий результат», хоча при перекладі було використано «такий результат». Перекладач використав прийом конкретизації, оскільки автор хотів наголосити саме на суті результату.

その後も彼らは週末に、月におおよそ二度のペースでそのアフタースクールに行って、子供たちに**勉強**を教えたり、本を読んでやったり、一緒に運動をして遊んだりした。

Після табору друзі продовжували відвідувати дітей у вихідні: пояснювали їм матеріал навчальної програми, читали книжки, бавилися в різні ігри. [26, с. 17]

Слово **勉強** – піддається трансформації конкретизації, де його значення є не «навчання», а саме: матеріал навчальної програми.

偶然というべきか、五人はみんな**大都市郊外**「中の上」クラスの家庭の子供たちだった。

Випадковістю можна назвати і те, що всі вони походили із сімей вищого середнього класу нагойського передмістя. [26, с. 19]

大都市郊外 мало б переклад «передмістя великого міста», проте перекладач застосовує конкретизацію, тому ми маємо саме «нагойське передмістя», тому що весь цей час річ йшла саме про це місто.

学校はいわゆる**受験校**だったから、成績のレベルも総じて高い。Загальний рівень навчання у ліцеї був високим, адже для зарахування туди треба було скласти вступні іспити. [26, с. 19]

成績のレベル – рівень успішності, проте аж ніяк не «загальний рівень навчання», що може говорити нам про конкретизацію у даному випадку.

Таке слово як **受験校** – взагалі не існує, тому перекладач був вимушений застосувати прийом описового перекладу, оскільки прямого перекладу навіть словник не запропонує. Слово **受験校** складається з ієрогліфів **受験**, які означають «здача екзамену» та ієрогліфа **校**, який означає «школа», що дає нам зрозуміти, що йдеться про школу, в якій діє екзаменаційна система. Таким чином, з одного слова **受験校** отримуємо ціле речення «для зарахування туди треба було скласти вступні іспити».

生活環境についていえば、**彼ら五人**の間には相違点よりは共通点の方がずっと多かった。

Тож, щодо умов життя, між друзями було більше спільного, ніж відмінного.
[26, с. 20]

彼ら五人 – «ті п'ятеро» конкретизується до слова «друзі».

また多崎つくる一人を別にして、**他の四人**はささやかな偶然の共通点を持っていた。
名前に色が含まれていたことだ。

І ще цікаво, що, окрім Цкуру Тадзакі, всі мали додаткову спільну особливість: їхні прізвища містили назви кольорів. [26, с. 21]

У другому реченні у нас є слово **名前**, яке означає «ім'я», хоча **при перекладі** використовується слово «прізвища». І це є гарним прикладом конкретизації на фоні різних культурних реалій, оскільки в японській мові дуже рідно розрізняють поняття імені і прізвище в різних контекстах. Вже саме слово **名前** має в собі значення як імені, так і прізвища. Хоча перекладач конкретизує

для українського читача, що річ йде саме про прізвища, тому що саме в них закладені «барви».

多崎だけが色とは無縁だからつくるは最初から微妙な疎外感を感じるようになった。

Лише прізвище Тадзакі не мало жодного «забарвлення». Через це від самого початку Цкуру почувався у компанії трішки не своїм. [26, с. 21]

У виразі 多崎だけ – «тільки Тадзакі», було використано прийом конкретизації, оскільки в оригіналі не вказано, що річ йде саме про «прізвище», а не про самого Цкуру.

しかし彼はそのことを残念に思ったし自分でも驚いたことに、少なからず傷つきさえした。

Однак усе ж йому його «безбарвність» не подобалась і, на власний подив, він навіть почувався через це зраним. [26, с. 22]

Перекладач вдається до конкретизації, коли **そのこと**, що означає «це», перекладається як «його безбарвність», таким чином надає можливість читачеві краще зрозуміти про що йде мова, а також ще один раз наголосити на той факт, що Цкуру є безбарвним. Також словосполучення **残念に思った** – «думати з жалем» було перекладено як «не подобатися», що може говорити як про конкретизацію, так і про смисловий розвиток, використаний перекладачем.

Отже, як можна помітити, лексичні заміни при перекладі художнього твору зустрічаються дуже часто, оскільки вони є важливим інструментом перекладу, що застосовується для прагматичної адаптації, спрощення громіздких структур та виразів, а також за відсутності або недоречності словникового відповідника.

Висновки до розділу II

Перекладацькі лексичні трансформації відносяться до таких прийомів, де відбуваються зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу. Перекладачу необхідно застосувати їх у випадку, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту. [9, с.45]

Проблема перекладу художнього твору пов'язана з труднощами передачі художньої форми, стилістичних засобів тощо.

Таким чином, наведені нами деякі лексичні особливості перекладу з японської мови на українську літературних творів дозволяють зробити наступні висновки:

1. Особлива увага повинна приділятися тлумаченню слів, що не мають аналогів в мові перекладу. Найчастіше вони несуть в собі якийсь культурологічний аспект. Однак навіть самі незначні, дрібні нюанси цього аспекту можуть вплинути на розуміння тексту-оригіналу перекладачем і передачу його сенсу.
2. На жаль, на даний момент не існує словників неперекладних слів, тому перекладач повинен сам опановувати культурологічним матеріалом, а значить, бути хорошим фахівцем у лінгвокраїнознавстві.

РОЗДІЛ ІІІ. ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МУРАКАМІ ХАРУКІ «БЕЗБАРВНИЙ ЦКУРУ ТАДЗАКІ ТА РОКИ ЙОГО ПРОЦІ»

3.1 Граматичні заміни

У даній роботі ми віднайдемо, чи являється граматична заміна настільки необхідною і популярною при перекладі, як це було уточнено нами у теоретичній частині.

Нами були розглянуті такі приклади:

色彩を持たない多崎つくると、彼の巡礼の年。

Безбарвний Цкуру Тадзакі та роки його проці. [26, с. 1]

色彩を持たない має прямий переклад – не мати кольору, хоча при перекладі ми отримали «безбарвний». Таким чином відбулась граматична заміна з дієслова на прикметник.

Також в японській мові одне й те саме слово може виражати однину та множину, тому 年 – «рік» перекладено як «роки».

大学二年生の七月から、翌年の一月にかけて多崎つくるとはほとんど死ぬことだけを考えて生きていた。

Із липня до січня того навчального року другокурсник Цкуру Тадзакі жив, не маючи в думках нічого іншого, крім смерті. [26, с. 5]

Ми можемо спостерігати заміну, де 大学二年生 – другий курс університету, хоча у перекладі у нас з'являється слово «другокурсник».

具体的なきっかけはあったにせよ、死への憧憬がなぜそこまで強力な力を持ち、自分を半年近く包み込めたのだろうか？包み込む——そう、まさに的確な表現だ。

Навіть якщо і був конкретний привід, то чому бажання вмерти стало таким сильним, що огортало його впродовж майже півроку? Так, «огортало» — дуже влучно сказано. [26, с. 5]

的確な表現 – точний вираз, тобто переклад цієї частини речення мав бути таким: **まさに的確な表現** – якраз **точний вираз**. Проте при перекладі відбулася граматична заміна, коли прикметник і іменник було замінено на прислівник і дієприслівник – **влучно сказано**.

してそのような厳しい通告を受けなくてはならない**理由**は、何ひとつ説明してもらえなかった。

При цьому вони ніяк не пояснили, що ж **зумовило** таке суворе рішення.

В оригіналі ми можемо бачити слово **理由** – «**причина**», яке при перекладі трансформувалося в «зумовити», а тоді можемо стверджувати, що відбулася граматична заміна однієї частини мови на іншу.

その四人から遠く離れていることで、つくるの感じる痛みは逆に誇張され、より切迫したものになった。

На великій віддалі біль, який відчував хлопець, навпаки, розростався і загострювався. [26, с. 7]

Речення **その四人から遠く離れていることで** було повністю трансформовано, оскільки при перекладі ми вже не бачимо частини **その四人から**, щоб означало «від четвірки друзів», а залишилось лише «велика віддаль», хоча **遠く** перекладається як «далеко», а **離れる** – «віддалятися». Таким чином,

відбулася граматична заміна: «віддалятися» перетворилось на «віддаль», а слово **遠く** піддалося лексичній трансформації.

そしてその張り詰めた線を通して、**判読困難なメッセージ**が昼夜の別なく送り届けられてきた。

Незважаючи на пору доби, натужавілим кабелем надходили повідомлення, які складно було розібрати. [26, с. 11]

В мові оригіналу **判読困難な** має значення «складні для прочитання», тобто виконує функцію означення для слова **メッセージ** – повідомлення, коли ж при перекладі відбулась граматична заміна, де «складні для прочитання повідомлення» перетворились на «повідомлення, які складно розібрати».

奉仕活動の他にも、休日にみんなでハイキングに行ったり、テニスをしたり、知多半島まで泳ぎに行ったり、誰かの家に集まって一緒に試験勉強をしたりした。

Окрім цього, у вихідні вони ходили разом у гори, грали в теніс, плавали у затоці півострова Чіта біля Нагої, а бувало і так, що збиралися в когось удома, щоби підготуватися до іспитів. [26, с. 15]

В оригіналі ми бачимо безсполучниковий перелік дій за допомоги закінчення **～たり**, коли ж українській мові утворилась складна конструкція, де є і сурядність і підрядність речення. З'явилися сполучники – «а», «так, що», «щоби», які вказують нам на те, що речення є і складносурядним, і складнопідрядним.

五人が**出会った**のは偶然の成り行きだった。

А загалом їхня зустріч була випадковою. [26, с. 15]

У цьому реченні дієслово **出会う** – перетворилось на іменник «зустріч», що говорить нам про використану перекладачем граматичну заміну.

課題のボランティア活動にはいくつか**選択肢があり**、学校の通常の授業についていけない小学生（多くは不登校児童だ）を集めたアフタースクールの手伝いをするというもの、そのひとつだった。

Річ у тім, що ліцеїстам запропонували на вибір кілька варіантів волонтерської діяльності. Одним із них була допомога учням початкової школи (багато з яких відмовлялося ходити до школи через психологічну травму) у надолуженні програми. [26, с. 16]

Відбулась граматична заміна: **手伝いをする** – «допомогати» трансформувалося у «допомога».

キャンプの作業の合間に、彼らは暇をみつけて率直に語り合い、**お互いの考えや人となりを理解し合った**。

Коли у таборі випадала вільна хвилина, п'ятеро ліцеїстів обмінювалися враженнями — і так знайшли одне в одному спільників. [26, с. 17]

お互いの考えや人となりを理解し合った – «розуміли думки та характери один одного» було б дослівним перекладом, коли ж перекладач використовує граматичну заміну і цей вираз стає одним словом «спільник».

そして夏のキャンプが終わったとき、五人はそれぞれに「自分は今、正しい場所¹にいて、正しい仲間と結びついている」と感じた。

А коли табір закінчився, кожен із них відчув, що він є саме там, де має бути, і саме з тими, з ким треба. [26, с. 17]

Пряма мова в цьому реченні була трансформована у складнопідрядне речення, оскільки інакше синтаксична структура речення при перекладі на українську мову була б спотворена, що також би зруйнувало сенс, закладений автором.

自分は他の四人を必要とし、同時に他の四人に必要とされている——そういう調和の感覚があった。

Кожен із них потребував інших чотирьох і відчував, **що й він їм потрібен**, — ось таке відчуття гармонії панувало тоді між ними. [26, с. 17]

При перекладі з японської на українську мову досить часто з'являються сполучники, які утворюють підрядність та сурядність, як в даному реченні.

Коли ж японське речення може обійтись без сполучника, при перекладі на українську не вжити його – буде дорівнювати неправильній побудові речення.

また庭の草刈りや、建物のペンキ塗りや、遊具の補修をしたりもした。

А ще стригли на подвір'ї траву, фарбували приміщення, лагодили іграшки. [26, с. 17]

Слово **草刈り** є іменником, яке має значення «стрижка», коли ж при перекладі відбулась граматична заміна, де дане слово перетворилося на дієслово «стригти».

それはたまたまもたらされた幸運な化学的融合に似ていた。

Це було схоже на злиття хімічних речовин, яке завдяки доленосній випадковості дало чудовий сплав. [26, с. 18]

При перекладі просте речення було перетворено на складнопідрядне, тому що було б неможливо дотриматись граматичних норм української мови, намагаючись зберегти синтаксичну структуру речення.

ただ男が三人、女が二人という構成は、最初からいづらか緊張の要素を含んでいたかもしれない。

Можливо, попервах якесь напруження відчувалося через те, що у їхньому товаристві було троє хлопців та двоє дівчат. [26, с. 18]

Знову ж таки просте речення перетворюється на складнопідрядне, оскільки важливим є не збереження будови речення, а передача сенсу.

たとえばもし男女二人ずつがカップルを作れば、一人がはみ出してしまうことになる。

Якби раптом хлопці та дівчата утворили пари, то хтось один буде третім лишнім. [26, с. 18]

Як вже було зазначено, дане речення має вираз, який було змінено за допомоги лексичної та граматичної трансформації: **一人がはみ出してしまうことになる** – «один буде виділятися» було б дослівним перекладом, проте дієслово **はみ出す** стало словосполученням «третій лишній», що означає граматичну заміну.

偶然というべきか、五人はみんな大都市郊外「中の上」クラスの家庭の子供たちだった。

Випадковістю можна назвати і те, що всі вони походили із сімей вищого середнього класу нагойського передмістя. [26, с. 19]

Знову можемо спостерігати, як означальний зворот до слова 子供たち було б неможливо зберегти при перекладі, тому його було трансформовано при перекладі у складнопідрядне речення.

学校はいわゆる**受験校**だったから、成績のレベルも総じて高い。

Загальний рівень навчання у ліцеї був високим, адже для зарахування туди треба було скласти вступні іспити. [26, с. 20]

У даному реченні відбулася граматична заміна, де іменник **受験校** перетворився на дієслово «складати», а саме - вступні іспити.

二人の男子の**姓**は赤松と青海で、二人の女子の姓は白根と黒埜だった。

Хлопців звали Акамацу та Оомі, а дівчат — Шіране та Куроно. [26, с. 21]

Слово **姓** – «фамільне ім'я», «прізвище» було граматично замінено при перекладі на «звати».

もちろん名前に色がついているかいないかなんて、人格とは何の関係もない問題だ。

Безперечно, наявність чи відсутність кольору у прізвищі ніяк не пов'язана з характером людини. [26, с. 21]

В японській мові питання виражається за допомоги закінчення ～か. Існують такі граматичні конструкції, при яких питання можуть утворюватися в середині речення, як ось в прикладі, наведеному вище: いるかいないか, що означає

– «чи є? чи не є?», коли ж при перекладі це дієслово було перетворено у іменники «наявність» та «відсутність», які допомогли виразити питальну конструкцію навіть у стверджувальному реченні.

生来の負けず嫌いで、テニスの試合で**負ける**と不機嫌になった。

І ще він страшенно не любив програвати. Після поразки у тенісному матчі завжди мав кепський настрій. [26, с. 23]

Була використана граматична заміна дієслова **負ける** – «програвати» на іменник «поразка».

3.2. Перестановки

Перестановки використовуються, як раніше вже було зазначено, для того, щоб змінити порядок слів і елементів при перекладі, оскільки синтаксичні структури різних мов можуть категорично відрізнятись. Елементами, що можуть піддаватися перестановці, є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в тексті. [38, с. 99]

Як ось наприклад:

大学二年生の七月から、翌年の一月にかけて多崎つくるはほとんど死ぬことだけを
考えてて生きていた。

Із липня до січня того навчального року другокурсник Цкуру Тадзакі жив, не маючи в думках нічого іншого, крім смерті. [26, с. 5]

Оскільки є неможливим почати переклад на українську мову так само, як це звучало в японському варіанті, **から** – (що означає «з») встало на перше місце.

それらの日々、自らの**命を絶つ**ことは彼にとって、何より自然で筋の通ったことに思えた。

Піти з життя – ось що видавалося йому в ті дні найприроднішим і найпослідовнішим учинком. [26, с. 5]

Знову можемо спостерігати перестановку, де для того, щоб зробити акцент на головному повідомленні у реченні, присудок – 命を絶つ – винесено на перше місце.

なぜそこで最後の一步を踏み出さなかったのか、理由は今でもよくわからない。

Цкуру досі і сам до пуття не розуміє, чому він тоді так і не зробив останнього кроку. [26, с. 5]

Оскільки в японській мові головна ідея дуже часто знаходиться в кінці речення, то перестановка не тільки окремих частин мови, але й цілих речень при перекладі – не рідкість. На цьому прикладі ми бачимо, як друга частина речення була винесена на перше місце, тому що таким чином в українській мові зберігається логічна послідовність.

理由は今でもよくわからない – й досі не може зрозуміти причину, логічним питанням стоїть – яку? - なぜそこで最後の一步を踏み出さなかった – чому так і не зробив останній крок.

しかし同時に、なぜ自分がその時期、それほどぎりぎりのところまで死に近づかなくてはならなかったのか、その理由もつくるには本当には理解できていない。

Але, правду кажучи, разом із тим Цкуру також не може збагнути до кінця причини, яка тоді змусила його впритул наблизитися до смерті. [26, с. 6]

Була виконана перестановка, де останнє речення вийшло на перше місце, для того, щоб зберегти мовленнєві норми української мови.

巨大な鯨に吞まれ、その腹の中で生き延びた聖書中の人物のように、つくるは死の胃袋に落ち、暗く淀んだ空洞の中で日付を持たぬ日々を送ったのだ。

Як, потрапивши у череву велетенського кита, животів у ньому персонаж зі Святого Письма, так само Цкуру провалився у нутро смерті і перебував у її темній застоїній порожнечі, втративши лік часу. [26, с. 7]

Бачимо граматичну перестановку, де: *のように*, що означає «як», перенесено на перше місце, а далі речення продовжується з *巨大な鯨に吞まれ*. Без подібної перестановки, речення б не мало жодного сенсу.

彼はその時期を夢遊病者として、あるいは自分が死んでいることにまだ気づいていない死者として生きた。

Він жив, як лунатик або навіть мрець, котрий ще не усвідомив, що вже неживий. [26, с. 8]

В оригіналі ми можемо спостерігати, що слово *彼* – він, стоїть на початку речення, коли ж – *生きた* – жив, наприкінці речення. В українській мові після підмета стоїть присудок, тому була виконана перестановка при перекладі – він жив.

Звернемо нашу увагу на цю частину речення, де також є перестановка:

«自分が死んでいることにまだ気づいていない死者» – «мрець, котрий ще не усвідомив, що вже неживий».

Підрядне означальне речення в українській мові будується таким чином, що спочатку йде ознака, а потім її означення, тому при перекладі ми отримали такий варіант, хоча в оригіналі йде спочатку опис, а потім означальне слово.

彼はそれまで長く親密に交際していた四人の友人たちからある日、我々はみんなもうお前とは顔を合わせたくないし、口をききたくもないと告げられた。

Його четверо близьких друзів, з котрими він віддавна щиро товаришував, якось заявили йому, що не хочуть більше ні бачити, ні чути його. [26, с. 9]

Знову ж таки можемо спостерігати, як в оригіналі все означення до слова «друзі», стоїть на першому місці, коли в вихідному варіанті неможливо обійтись без підрядності, де 長く親密に交際していた – стоїть після означального слова.

その活動は学校から与えられた夏休みの社会科の課題だったが、所定の期間が終わっても、グループは自分たちの意思自発的に活動を続けた。

Волонтерська робота була завданням з основ суспільства на літні канікули, однак після закінчення визначеного терміну ліцеїсти із власної волі вирішили займатися нею далі. [26, с. 11]

Знову ж можемо спостерігати, як в українській мові підмет та присудок йдуть один за одним, хоча в японській мові все влаштовано не так.

その活動は学校から与えられた夏休みの社会科の課題だったが – у цьому реченні минулий час і присудок «була» виражений словом だった, яке стоїть наприкінці речення. Також в японській мові означальні слова йдуть перед слово, яке вони означають – 学校から与えられた夏休みの社会科課題, коли ж при перекладі на українську, неможливо зберегти таку ж саму структуру речення і не втратити сенс, тому спочатку йде слово, а потім вже його опис.

Отже, як можна помітити, граматичні трансформації необхідні, оскільки порядок слів, який притаманний японській мові. Як наприклад, в японській мові присудок завжди знаходиться наприкінці речення, але в українській мові порядок слів зазвичай більш вільний, або є стала послідовність: підмет, а за ним

присудок. Через такі розбіжності граматична трансформація перестановки стає необхідною.

Висновки до розділу III

Переклад супроводжується низкою граматичних трансформацій, характерною рисою яких є їх цілеспрямованість на досягнення адекватності. Важливим чинником, який впливає на вибір відповідника, є норми мови перекладу, що й визначають обсяг граматичних перетворень. Найголовніше завдання перекладача – досягти семантичної еквівалентності вихідного тексту і тексту перекладу. Для її досягнення потрібні різноманітні перекладацькі перетворення і трансформації, що стосуються граматичної структури повідомлення. Потрібно розуміти, що кожна мова має свою власну структуру та будову, яка може сильно відрізнитися від іншої, як і у нашому прикладі – японська та українські будови не мають майже нічого спільного, що призводить до використання даних перекладацьких трансформацій.

Такі речі, як порядок слів для японської мови – є неймовірно важливим фактором, коли для української це не так важливо. В японській мові множини як такої не існує, відштовхуючись від контексту стає зрозумілим, хотів автор сказати «рік» чи «роки». Коли ж ми говоримо про використання займенників, то для японської мови вважається недоречним часте використання їх у мові, а також, коли ми кажемо про використання підмету, то в японській мові він дуже часто випускається, що може бути незрозумілим для українського читача, ось чому перекладач вдається до заміन.

Слід також зазначити, що, як правило, різного роду трансформації здійснюються одночасно, тобто, наприклад, перестановка супроводжується заміною, граматична трансформація зазвичай може супроводжуватися лексичною тощо. Переклад є складною справою саме через цей комплексний характер перекладацьких трансформацій, в тому числі й граматичних, вміле застосування яких роблять його адекватним.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, ми можемо зробити такі висновки:

У першому розділі було уточнене таке поняття як перекладацька трансформація. До того ж, ми розглянули існуючі класифікації перекладацьких трансформацій, розроблені різними вченими. Проаналізували різні підходи до визначення перекладацьких трансформацій і виділили найбільш відповідну для нашого дослідження класифікацію.

На нашу думку, класифікація, що була запропонована Я.Й. Рецкером, є найдоступнішою для розуміння і використання, тому що вона містить всього дві основні групи трансформацій, а саме: лексичні та граматичні, а вже до них належать різні підвиди, які й являються перекладацькими трансформаціями.

Проте у нашій роботі, до цієї класифікації є доцільним приєднати ще одну групу – синтаксичні трансформації, запропоновані В.Н. Комісаровим, з подальшим їх поділом на членування, об'єднання речень та заміна синтаксичного зв'язку, зважаючи на те, що синтаксичний рівень мови є досить об'ємним, а синтаксичні зміни є невід'ємною частиною процесу перекладу.

Лексичні трансформації становлять собою відхилення від прямих словникових відповідників та виникають, головним чином, тому, що об'єм значень лексичних одиниць вихідної та мови перекладу не співпадає. Вони застосовуються у ході перекладу у тому випадку, коли у вихідному тексті зустрічається нестандартна мовна одиниця на рівні слова, наприклад, власна назва, властива вихідній мовній культурі й відсутня у мові перекладу; термін у певній професійній галузі; слова, що позначають предмети, явища й поняття, характерні для вихідної культури, але відсутні у носіїв мови перекладу або мають іншу структурно-функціональну впорядкованість.

Під граматичною перекладацькою трансформацією розуміється зміна граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі, що застосовується з метою уникнення граматичного буквалізму. Саме завдяки їм буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу та стає адекватним.

Нам вдалось виявити домінування таких лексичних трансформацій як:

смісловий розвиток, додавання, опущення, генералізація і конкретизація (приблизно 80%), а ось калькування, антонімічний переклад або ж цілісна перебудова були рідким явищем (20%).

В результаті аналізу основних особливостей використання граматичних трансформацій при перекладі роману Мураками Харукі «Безбарвний Цкуру Тадазакі і роки його прощі» встановлено, що найпоширенішим є перестановка та граматична заміна, а ось синтаксичне уподібнення зовсім не використовувалось, оскільки синтаксична структура речень японської та української мови зовсім різняться.

Ми виявили, що в цілях досягнення емоційності і виразності тексту часто потрібно вдаватися до трансформації смислового розвитку, оскільки для передачі одного і того ж змісту засобами іншої мови часто байдуже, якою формою слова буде виражено цей зміст. Прийом смислового розвитку при перекладі носить творчий характер – вдале використання його потребує від перекладача глибокого проникнення у текст, здатність логічно мислити, розвивати вихідну ідею й одночасно не переступати тієї грані, за якою починається вже новий, інший смисл.

Були розглянуті способи перекладу образотворчих слів, використання яких є однією з найбільш яскравих особливостей японського художнього тексту. Ми відзначили, що їх переклад викликає найбільші труднощі, оскільки вони не несуть смислового навантаження, а лише надають відтінок певному образу. Ми з'ясували, що переклад їх на українську мову здійснюється або пошуком лексичного еквівалента, або використанням прийому опущення. На прикладі перекладу ми з'ясували, що часто буває необхідним при перекладі вдатися до зміни структури речення, що перекладається, відповідно до норм української мови.

Нам часто зустрічалась перестановка, що зумовлена порядком слів, який притаманний японській мові, адже в японській мові присудок завжди стоїть в кінці речення. Чого не можна сказати про українську мову, так як в українській мові більш вільний порядок слів. Тим не менш, через розбіжності порядку слів в

японській та українській мовах, нам не уникнути перестановки при перекладі.

Отже, особливостями використання перекладацьких трансформацій є те, що потрібно вміти правильно проаналізувати граматичну будову іншомовних речень, правильно конструювати речення в перекладі відповідно до норм мови і жанру перекладу, а крім того розуміти та відчувати контекст оригіналу, оскільки досить часто словниковий відповідник не відображає те, що було закладено у посилання. Основними причинами використання перекладацьких трансформацій є: розходження в системах мов оригіналу та перекладу, розходження норм в мовах тексту перекладу та тексту оригіналу, незбіг узусу, діючого в середовищі носіїв мов оригіналу та перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Виноградов В.С. Перевод. Общие и лексические вопросы / В.С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2004. – 224 с.
2. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2011. – 844 с.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингв. теории пер. / Я.И. Рецкер. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 216 с.
4. Латышев Л.К. Курс перевода: эквивалентность перевода и этапы его достижения / Л.К. Латышев. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Докілля-К, 2006р. – 706 с.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / В'ячеслав Іванович Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с.
7. Рецкер Я.И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык / Я.И. Рецкер. – М. : Просвещение, 1982. – 104 с.
8. Левицкая Т.Р. Теория и практика перевода с английского языка на русский / Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1963. – 263 с.
9. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика: Статус, проблемы, аспекты / А.Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
10. Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М. : Воениздат, 1980. – 237 с.
11. Вине Ж.-П. Технические способы перевода // Ж.-П. Вине, Ж. Дарбельне. – М. : 1978. – 298 с.
12. Гарбовский Н.К. Теория перевода / Н.К. Гарбовский. – М. : Изд-во МГУ, 2004. – 544 с.
13. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина II. / В. І. Карабан. – Вінниця: “Нова книга”, 2001. – 303 с.

14. Смоляна А. Компенсація та антонімічний переклад як засоби передачі комунікативної та стилістичної рівнозначності різномовних художніх та нехудожніх текстів / А. Смоляна // К.: Лінгвістика. Випуск 10, 2009. – 290-294 с.
15. Бархударов Л. С. Язык и перевод. М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
16. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М.: Международные отношения, 1980. — 343 с.
17. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М.: «Высш. шк.», 1990. 253 с.
18. Фитерман А.М., Левицкая Т.Р. Проблемы перевода, (англ. яз.). М., «Междунар. отношения», 1976. 208 с.
19. Комиссаров В.Н., Рецкер Я.И., Тархов В.И. Пособие по переводу с англ. языка на русский. Ч. 1. Лексико-фразеологические основы перевода. – М.: Изд-во литературы на иностр. языках. – 1960. – 176 с.
20. Мюллер В.К. «Англо-русский словарь. 70000 слов». 1961, – 416 с.
21. Латышев Л.К. Межязыковые трансформации как способ достижения переводческой эквивалентности. Семантико-синтаксические проблемы теории языка и перевода – М., 1986. – 107 с.
22. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти: [навч. посіб. / за ред. Шпака В. К.]. – К.: Знання, 2005. – 310 с.
23. <http://www.jardic.ru/>
24. <https://jisho.org/>
25. 村上春樹、色彩を持たない多崎つくると、彼の巡礼の年、
26. Муракамі Х. Безбарвний Цкуру Тадзакі та роки його прощі. М.: Книжковий клуб. – 2017, 305с.
27. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Раденька С.В. Термінологія та переклад : навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
28. Паршин А. Теория и практика перевода. Москва, 2001. 312 с.

29. Попович А. Проблемы художественного перевода. - М.: Высшая школа, 1980. -199 с.
30. Чернец Л.В. Введение в литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины . - М.: Высшая школа, 1999. - 452 с.
31. Солодуб Ю.П. Альбрехт Ф.Б., Кузнецов А.Ю. Теория и практика художественного перевода: учебное пособие для вузов. - М.: Академия, 2005. - 296 с.
32. Гачечиладзе Г.Р. Контекст и его роль в переводе. - 1980 г. - 112 с.
33. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования/ Гальперин И.Р. – М.: Наука, 1981. – 456 с.
34. Левый И. Искусство перевода/ Левый И. – М., 1974. – 256 с.
35. Федоров А.В. Основы общей теории перевода/ Федоров А.В. – М., 1983. – 355 с.
36. Matsumoto, Y. (1988). Reexamination of the universality of face: Politeness phenomena in Japanese. *Journal of Pragmatics*, p. 403–426.
37. Представление о душе в японской лингвокультуре. // Вестник Московского университета, серия 19, лингвистика и межкультурная коммуникация, 2006. № 2. 89 с.
38. Молчанова Л.В. Категория вежливости в японском языке и лингвокультурологические проблемы, возникающие при переводе // Иностр. яз. в высш. шк. - 2006. - № 4. – 553 с.
39. Зуева В.Д. Социолингвистический фактор в трансформации форм вежливости в японском языке // Молодые голоса востоковедения. СПб., 2009. - Вып. 1. – 19-22 с.
40. Головнин И. В. Грамматика современного японского языка / И. В. Головнин. – М. : Издательство Московского университета, 1986. – 321 с.
41. Науменко Л. П. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: [навч. посібник] / Л. П. Науменко, А. Й. Гордєєва. – Вінниця :

- Нова книга, 2011. – 136 с.
42. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу / В. В. Коптілов. – К. : Юніверс, 2002. – 280 с.
43. Основи перекладознавства: Навчальний посібник / Нямцу А. Є., Дашченко О. І., Гураль М. І., Сорвілова Т. В. – Чернівці: Рута, 2007. – 424 с.
44. Шведова Н. Ю. Грамматика. Языкознание: Большая энциклопедия / Н.Ю. Шведова. – М., 1998. – 315 с.
45. Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти: [навч. посіб. / за ред. Шпака В. К.]. – К.: Знання, 2005. – 310 с.
46. Черняховская Л. А. Перевод и смысловая структура / Л.А. Черняховская. – М.: Международные отношения, 1976. – 298с.
47. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. / А.В. Федоров. – М.,1983. – 303 с.
48. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. / М.П. Кочерган – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 368 с.
49. Казакова Т. А. Практические основы перевода. / Т.А. Казакова. – СПб.: СОЮЗ, 2000. – 319 с.
50. Newmark P. Approaches to Translation / Peter Newmark. – Oxford : Pergamon Press, 1981. – 200 p.

要約

翻訳は、口頭および書面による異文化間コミュニケーションに関連している。したがって、文学的な翻訳は、与えられた作品の読者による知覚と直接関係している。その品質が高いほど、読者が著者の考えを正しく解釈する可能性が高くなる。翻訳変換の使用は、元のテキストのアイデアを最も正確かつ簡潔に伝えるのに役立つ。意味を再現し、外国のテキストからコンテンツを適切に翻訳するために、翻訳者は文の構造そのものを変更するさまざまな変換を使用するが、作者が伝えなかったメッセージを保持する。目的は、文法および語彙的変換とそれらの日本語への応用を検討することだ。これに基づいて、この研究の目的は、「翻訳変換」の概念を検討し、それらの分類へのさまざまなアプローチを特定し、翻訳における変換の頻度を分析し、芸術作品の例での翻訳変換の使用を検討することだ。

要約すると、言語的対応の基準だけでは、文学的な翻訳の質を決定するのに十分ではない。したがって、文学的テキストを翻訳するときは、孤立した言葉の記号とその文法的要素ではなく、この単語に埋め込まれた思考、イメージ、感情を、すべての表現手段、単語のすべての曖昧さを考慮して翻訳する必要がある。

テキストの感情性と表現力を実現するために、特定の変換に頼る必要があることがよくある。その主なものは、文の組み合わせ、文のアーティキュレーション、変調、文法上の置換、補正、および省略、追加、一般化などの翻訳手法だ。、具体化とセマンティック開発。

彼らはまた、翻訳変換の理由は、ネイティブスピーカーとネイティブスピーカーのコミュニケーション能力の大きな違いであり、ソーステキストと翻訳されたテキストの同等の規制効果を達成するためにそれらを改善する必要があることを発見した。